

**EDİRNE SİYASİ TARİHİNDE
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ
(1950-1960)**

Tuğba TAMKÜPELİ

Yüksek Lisans Tezi

**Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ**

2020

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDİRNE SİYASİ TARİHİNDE DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ
(1950-1960)

Tuğba TAMKÜPELİ

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ

TEKİRDAĞ-2020
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

22 /01/ 2021

Tuğba TAMKÜPELİ

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba TAMKÜPELİ tarafından hazırlanan “**Edirne Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)**” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 22/01/2021 günü saat 13.30’da yapılmış olup, tezin kabul edilmesine OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Danışman:	Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ	Kanaat:	İmza:
Üye:	Prof. Dr. Nurcan METİN	Kanaat:	İmza:
Üye:	Doç. Dr. Halit Burç AKA	Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../2021

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü
ABD : Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Edirne Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)
Tez Yazarı : Tuğba TAMKÜPELİ
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2020
Sayfa Sayısı : 74

Türkiye siyasi tarihinde, 1950-1960 yılları arası Demokrat Parti Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Demokrat Parti'nin uyguladığı iç politikalar ve dış politikalar, elbette ki Türkiye genelinde olduğu gibi yerel yönetimlerde de etkilerini belirgin bir şekilde göstermiştir. Bu etkilerin neler olduğu ve ne şekilde yansıdığını değerlendirebilmek amacıyla Edirne Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Dönemi incelenmiştir.

Tezin birinci bölümü olan giriş kısmında çalışmanın yöntemi, amacı ve önemi belirtilmiştir. Çalışmanın ana hattını oluşturan sorulara yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Demokrat Parti'nin iktidara gelişi, 1950 ve 1960 yılları arasında uyguladığı genel iç ve dış politikalara değinilmiştir. O dönemki Türkiye'nin iç politika uygulamaları ekonomi, siyasi, eğitim, sağlık alanlarındaki gelişmeler başlıkları altında incelenmiştir. Demokrat Parti'nin genel dış politikasını değerlendirebilmek amacıyla, dönemin Türkiye'sinin diğer uluslarla ilişkileri, yapılan ittifaklar, imzalanan paktlar, konferanslar ve meseleler başlıkları altında incelenmiş olup, 1950-1960 Demokrat Parti Dönemi'nin Türkiye siyasi tarihindeki genel etkileri ortaya konulmuştur.

Bunlara bağlı olarak çalışmanın üüncü bölümünde ise, 1950-1960 yılları arası, Edirne özneline Demokrat Parti Dönemi şeklinde değerlendirilmiştir. Demokrat Parti döneminde uygulanan genel politikaların, yerel yönetime etkileri Edirne ili ele alınarak incelenmiştir. Bu dönemdeki Edirne siyasi tarihi, dönemin Demokrat Parti Edirne milletvekilleri, Edirne’de genel seçimlerin o dönemdeki oy oranları, yerel seçimler, ekonomi, tarım ve hayvancılık, sanayi, petrol arayışları, alt yapı çalışmaları, eğitim ve sağlık alanında yapılan yerel uygulamaların neler olduğu ve 1960 darbesinin Edirne’ye yansımaları başlıkları altında incelenerek ortaya konulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümü tezin sonuç kısmı olup, Edirne siyasi tarihinde Demokrat Parti Dönemi ile ilgili bulgular ve değerlendirmeler ortaya konulmuştur. Konuyla ilişkin gerekli incelemelerde kitap, makale, gazete, örnek tez çalışmaları, tablolar, resimler ve elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, İç Politikalar, Dış Politikalar, Yerel Uygulamalar, Edirne

ABSTRACT

İnstituion, İnstitue	: Tekirdag Namık Kemal University, İnstitue of Social Sciences
Department	: Department of Globalization and İnternational Relations
Thesis Title	: Democrat Party Period in Edirne Political History (1950-1960)
Thesis Author	: Tuğba TAMKÜPELİ
Thesis Aviser	: Assoc. Prof. Müzeher YAMAÇ
Type of Thesis, Year	: MA Thesis, 2020
Total Number of Pages	: 74

In Turkish political history, it is called the Democratic Party Period between 1950 and 1960. The domestic and foreign policies implemented by the Democratic Party have, of course, shown their impact prominently in local governments as well as throughout Turkey. In order to evaluate what these effects are and how they are reflected, the Period of the Democratic Party in the Political History of Edirne has been examined.

The first part of the study is the introduction part of the thesis, the purpose, importance, method of the subject, what are the deficiencies in this subject in the literature and the questions that form the outline of the study are included.

The second part discusses the general domestic and foreign policies implemented by the Democratic Party between 1950 and 1960. Turkey's domestic policy practices at the time were examined under the headings of developments in the fields of economy, politics, education and health. In order to evaluate the general foreign policy of the Democratic Party, turkey's relations with other nations, alliances, pact signed, conferences and issues were examined and the general effects of the 1950-1960 Democratic Party Period on The Political History of Turkey were revealed.

In the third part of the study, the Democratic Party was evaluated from Edirne subject between 1950 and 1960. The effects of the general policies implemented

during the Democratic Party period on local government were examined by considering the city of Edirne. The political history of Edirne during this period; local elections, then-Democratic Party Edirne deputies, general elections in Edirne at that time, local economy, agriculture and livestock, industry, oil searches, infrastructure studies, education and health local practices and reflections of the 1960 coup on Edirne were examined.

The fourth part of the study is the conclusion of the thesis, and findings and evaluations related to the Democratic Party Period have been presented in the political history of Edirne. In the necessary reviews on the subject; books, articles, newspapers, sample thesis studies, paintings, paintings and electronic sources were used.

Keywords: Democratic Party, Domestic Policies, Foreign Policies, Local Practices, Edirne

ÖNSÖZ

Edirne Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Dönemi 1950-1960, alanında yapmış olduğum tez çalışmamda bana yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca bana maddi ve manevi sürekli destek olan annem Canan TAMKÜPELİ, babam Erkan TAMKÜPELİ ve ablam Ceren TAMKÜPELİ KURT'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZET..... i

ABSTRACT iii

ÖNSÖZ..... v

İÇİNDEKİLER vi

TABLolar LİSTESİ..... viii

KISALTMALAR LİSTESİ..... ix

1. GİRİŞ 1

2. 1950-1960 DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE SİYASİ TARİHİ 3

2.1. Demokrat Parti Dönemi Demokrasi..... 3

2.2. Demokrat Parti Dönemi İç Politikalar..... 6

2.2.1. Demokrat Parti Dönemi Ekonomi..... 6

2.2.2. Demokrat Parti Dönemi Siyasi Ortam 8

2.2.3. Demokrat Parti Dönemi Eğitim 12

2.2.4. Demokrat Parti Dönemi Sağlık Alanı 16

2.3. Demokrat Parti Dönemi Dış Politikalar 17

2.3.1. Balkan İttifakı (Bled Antlaşması) 19

2.3.2. Pakistan İttifakı 23

2.3.3. Bağdat Paktı 25

2.3.4. Bandung Konferansı 28

2.3.5. Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları..... 30

2.3.6. Batı Trakya Meselesi..... 33

3. 1950-1960 DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EDİRNE SİYASİ TARİHİ	37
3.1. Demokrat Parti Dönemi Edirne Milletvekilleri ve Edirne Yerel Seçimleri.....	37
3.2. Demokrat Parti Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Ekonomi	39
3.2.1. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Tarım ve Hayvancılık	39
3.2.2. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Sanayi Durumu.....	42
3.2.3. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Petrol Arayışları.....	44
3.2.4. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Alt Yapı Çalışmaları.....	46
3.3. Demokrat Parti Dönemi Edirne’de Eğitim.....	47
3.4. Demokrat Parti Dönemi Edirne’de Sağlık	49
3.5. Demokrat Parti Dönemi Batı Trakya Göçmen Meselesinin Edirne’ye Etkisi ...	50
3.6. 1960 Darbesi’nin Edirne’ye Yansımaları.....	53
4. BULGULAR VE SONUÇ	58
KAYNAKÇA	64
EKLER.....	68

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'deki Traktör ve Biçerdöver Sayısı.....	68
Tablo 2: Gayri Safi Milli Hasılda Tarım ve Sanayinin Payı.....	68
Tablo 3: Türkiye'deki İlkokul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	69
Tablo 4: Türkiye'deki Sağlık Kuruluşları.....	69
Tablo 5: Sağlık Bakanlığı Bütçesinin Devlet Bütçesine Oranı.....	70

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- BM: Birleşmiş Milletler
- CENTO: Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)
- CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
- CMP: Cumhuriyetçi Milliyet Partisi
- DP: Demokrat Parti
- IMF: International Monetary Found (Uluslararası Para Fonu)
- İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- MBK: Milli Birlik Komitesi
- MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
- MP: Millet Partisi
- MTA: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
- NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- OEEC: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
- SEATO: Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
- SHAPE: Supreme Headquarters Allied Powers Europe
- SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
- UNİCEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
- WHO: Dünya Sağlık Örgütü

1. GİRİŞ

Bu çalışma, 1950-1960 Demokrat Parti Döneminin yerel yönetimlere etkilerinin, literatürde eksik bulunması ve literatüre katkı sağlaması sebebiyle hazırlanmıştır. Literatür incelemesi yapıldığında Demokrat Parti Dönemi ile ilgili olarak genellikle, Türkiye genelinde ele alınan çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Döneme ait yerel uygulamaların incelemesini yapmak ve dönemi daha kapsamlı değerlendirmek ve eksiklikleri giderebilmek açısından bu tez, Edirne örneğini ele alarak hazırlanmıştır.

Çalışmada belirlenen yöntemin modeli somut araştırmalara dayanmaktadır. Araştırmanın deseni, Edirne ilini ele alan örnek bir durum çalışması olmasıdır. Verilerin toplama tekniği, tarihsel süreç içerisinde doğruluğu kabul görmüş bulguların ve sonuçların toplanıp, değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Araştırmanın sınırlılıkları, belli bir zaman diliminde yapılmıştır. Tümdengelim yöntemi ile çalışmada önce genel tanımlara yer verilmiş, daha sonra öznel bulgular ortaya çıkarılmıştır.

Buna bağlı kalarak, öncelikle DP'nin Türkiye'deki genel tutumları, gerçekleştirdiği uygulamaları, diğer uluslarla etkileşimleri incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda Edirne Siyasi Tarihinde Demokrat Parti'nin rolü, yerel yönetime etkileri ve uygulamaları dönemi ve DP'yi daha iyi anlayabilmek amacıyla kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Bu çalışma; DP döneminde Türkiye'nin iç ve dış politika anlayışı nasıldır? Bu politikaların yerel yönetime etkileri nelerdir? Bu dönemde uygulanan iç ve dış politikaların Edirne iline yansımaları ne şekilde olmuştur? Edirne halkının 1950-1960 döneminde DP'ye bakış açısı ve destekleme oranları nedir? DP Edirne'de siyasi, ekonomi, eğitim, sağlık, göçmen meseleleri alanlarında ne gibi politikalar uygulamıştır? Uygulanan bu politikalar ne şekilde ilerlemiştir? Ve 1960 darbesinin Edirne'ye yansımaları ne şekilde olmuştur? Sorularının cevaplarını bulmaya yönelik hazırlanmıştır.

1950-1960 yılları arasındaki dönemde iktidar olan Demokrat Parti'nin ideolojileri ve bu on yıllık döneme olan etkileri incelenmiştir. DP'nin bu on yıllık iktidar dönemi süresince izlediği ve uygulamaya çalıştığı pek çok iç ve dış politika mevcut olmuştur. Dönemin iç ve dış politika anlayışına bağlı kalarak, DP'nin benimsediği tasarıların ve sonuçların, Türkiye'ye, yerel yönetime ve halka etkileri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelere bağlı kalarak, DP'nin Edirne siyasi tarihine ne gibi etkileri olduğunu ve bu dönemde Edirne'de yapılan çalışmalarını değerlendirmek amacıyla, ilk olarak Demokrat Parti Dönemi Türkiye Siyasi Tarihi incelenmiştir.

2. 1950-1960 DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE SİYASİ TARİHİ

1950-1960 Demokrat Parti dönemi birçok yönden ele alınarak incelenebilir. Demokrat Parti döneminde 1950, 1954 ve 1957 yıllarında üç genel seçim gerçekleşmiştir. 1950 yılından 1960 yılına kadar olan, bu on yıl içerisinde Adnan Menderes beş kez başbakan seçilmiştir. Buna bağlı olarak Demokrat Parti dönemi Demokrasi, İç Politika ve Dış Politika başlıkları altında incelenebilir.

2.1. Demokrat Parti Dönemi Demokrasi

Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmiştir. 1923 tarihinde Halk Partisi ismiyle, şimdiki adı Cumhuriyet Halk Partisi olan parti kurulmuştur. CHP'nin kurulmasıyla birlikte 1950 yılına kadar Türkiye, CHP tarafından tek partili sistem ile yönetilmiştir. Fakat 1945 yılında son bulan ve tüm Dünya dengelerini değiştiren, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tüm ülkelerde olduğu gibi iç ve dış siyasi ideolojilerde, ekonomi alanında, sosyal ve askeri faktörlerde değişim yaşanmasıyla birlikte, Türkiye'de çok partili hayata geçiş dönemi yaşanmıştır. Bu süreç Demokrat Parti'nin kurulmasıyla resmen başlamıştır. DP, önceden Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye olan Fuat Köprülü, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Adnan Menderes tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuştur. Çok partili döneme geçiş sürecinin başladığı 1945 ve 1956 yıllarında on beş yeni siyasi parti kurulmuştur ve çok partili sisteme geçiş süreci hızlanmaya başlamıştır. Neticesinde bu on beş partiden yalnızca DP ana muhalefet partisi olmuştur. 1946 yılında gerçekleşen genel seçimlerde TBMM'de görev yapmak üzere CHP 396, DP ise 61 milletvekili çıkarmıştır. DP, 1946-1950 yılları arasında sunduğu ideolojiler sayesinde, seçimde büyük bir başarı elde etmiştir. Bu dört yıllık dönemi Kemal Karpat "Cumhuriyetin dayandığı ideolojinin yeniden yorumlanması sonucunu doğurduğu gibi komünizm üzerine geniş tartışmalara ve bugünkü parti sisteminin kurulmasına yol açtı" şeklinde değerlendirmektedir (Karpat,1996:205).

1950 yılında gerçekleşen genel seçimlerde toplam olarak 7.953.055 oy kullanılmıştır. Bu oylardan 4.242.833'ünü, oran olarak da %53.35'ini DP almıştır ve TBMM'de görev yapmak üzere 408 milletvekili meclise girmiştir. CHP ise bu

oylardan 3.165.095'ini, oran olarak da %39.78'ini almıştır ve TBMM'de görev yapmak üzere 69 milletvekili meclise girmiştir. Millet Partisi ise bu oyların 240.209'unu, oran olarak %3.02'sini almıştır ve TBMM'de görev yapmak üzere 1 milletvekili çıkarmıştır. Bağımsız olarak da 9 milletvekili meclise girmiştir. Burada dikkat çeken durum, DP %53.3 oy oranıyla TBMM'de görev yapmak üzere 408 çıkarmıştır, CHP ise %39.78 oy oranıyla TBMM'de görev yapmak üzere 69 milletvekili çıkarmıştır. Bu oranlara bakıldığında Meclis'in şekillenmesinde, seçim sistemi değişikliğinin halk oylamasında etkili bir etmen olduğu söylenebilir. Göktepe bu durumu "Zira iktidar kendisinde aldığı halk desteğinin üzerinde bir güç hissetmişken, muhalefet ise temsildeki sayısal azlığın etkisiyle gücünün daha altında bir muhalefet anlayışını kabul etmek durumunda kalmıştır" şeklinde ifade etmiştir (Göktepe,2015:901-910).

1950 genel seçimlerinde bu sonuçların ortaya çıkması, iktidar sahibinin DP olduğu anlamını taşımaktadır. 22 Mayıs 1950 tarihinde DP, iktidarı CHP'den resmen teslim almıştır. 22 Mayıs 1950 tarihinde Celal Bayar Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Meclis başkanı olarak Refik Koraltan seçilmiştir. Hükümeti kurma görevi ise Adnan Menderes'e verilmiştir. Bu seçimlerin üzerine Celal Bayar, DP Genel Başkanlığı'nı bırakmıştır. Bu durum Türkiye'nin demokrasi tarihinde yeni bir başlangıç olmuştur çünkü önceki dönemlerde, parti Genel Başkanlığı fiilen olmasa da hukuken devam ettirilmiştir. DP dönemindeki bu yeni anlayış Cumhurbaşkanının hukuken tarafsız olması durumunu yaratmıştır. Bu durum neticesinde DP genel idare kurulunun toplanmasıyla birlikte Celal Bayar'ın yerine genel başkanlığa, Adnan Menderes seçilmiştir. Böylece Adnan Menderes DP Genel Başkanı ve aynı zamanda başbakan olmuştur. DP'nin CHP'den en belirgin farkı, DP'ye mensup milletvekillerinin daha farklı kitlelerden oluşuyor olmasıydı. Bu durumu Zürcher "Türkiye'de bilinen kitleden oldukça farklı bir kesiminin iktidara gelmiş olduğu açıktır" şeklinde ifade etmiştir (Zürcher,1998:321).

DP'nin benimsediği ideolojilerin en başında gelenler; liberal ekonomik politika, özel sektöre daha çok destek vermek, hürriyet ve dinde daha az kısıtlama olarak belirtilmiştir. Belirtilen bu ideolojiler halkın çoğunluğu tarafından sempatiyle karşılanmıştır. DP Genel Başkanı Adnan Menderes, önceki dönemlerde CHP

milletvekilliği yapması sebebiyle birtakım hususlarda, CHP'deki görüşlere benzer eğilimleri olmuştur. Fakat DP'nin özellikle benimsediği siyaset anlayışı ve hitap ettiği kitlelerin farklı oluşu, kendini CHP'den ayıran temel özelliklerdendir. DP'nin temel söylemlerini Göktepe “özel teşebbüs, özgürlük ve anti-komünizm” şeklinde ifade etmiştir (Göktepe,2015:901-910).

Demokrat Parti'nin özel teşebbüs anlayışını benimsemesiyle birlikte sınıfsal bir yapılaşma modeli izlediği söylenebilir. Çünkü genel olarak benimsediği ideolojilerin ticaret ile ilgilenenlere ve toprak sahiplerine dayandığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda önceki dönemlere göre DP'nin yönetim anlayışına halkı daha çok kattığı bir ideoloji benimsediğinden de bahsedilebilir. Çünkü DP'nin iktidar olması büyük halk kitleleri sayesinde gerçekleşmiştir. DP'nin benimsediği ideolojiler ve uygulamalar, önceki dönemlerde Türkiye'de geçerli olan ve uygulanan siyasi anlayışı büyük bir değişime uğratmıştır. Bu duruma somut bir örnek olarak seçimlerin tek dereceli hale getirilmesi verilebilir. Bu dönemden itibaren seçim sonuçları, öncesinden belirli olan bir gidişat olmaktan çıkmış ve böylelikle toplum seçimlerle doğrudan ilgilenmeye başlamıştır.

Bunlara bağlı kalarak, 1950 yılından itibaren Türkiye'de ilk kez aşağıdan yukarıya bir zihniyetle yöneticilerin değiştiği söylenebilir. Bu durum siyasi algıda önemli bir zihniyet değişimiyle birlikte, halkın yönetimdeki gücünü daha çok kavramasını sağlamıştır. Demokrat Parti'nin birinci dönemi olan 1950-1954 demokrasi anlayışını Karpat; “... genelde herkesin kabul ettiği gibi Türkiye'de hür ve demokratik bir ortamın mevcudiyeti. Din konusundaki liberal tutumuna uygun olarak DP ezanın Arapça okunmasına müsaade etmiş (Eroğlu,1990:58), askerlik süresi kısaltılmış, liberal bir af kanunu çıkarılmış, Türklerin yurtdışına çıkabilmeleri, yabancıların ve eski Türk vatandaşlarının Türkiye içerisinde seyahatleri kolaylaştırıldı, yeni basın kanunu oluşturuldu, anti-demokratik kanunları ve hükümleri tespit için komisyon teşkil edildi” şeklinde belirtmiştir (Karpat,1996:329-330).

2.2. Demokrat Parti Dönemi İç Politikalar

DP dönemi iç politikanın durumunu daha iyi değerlendirebilmek açısından, bu alanda yapılan gelişmeleri ekonomik, siyasi, eğitim ve sağlık olmak üzere dört başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.1. Demokrat Parti Dönemi Ekonomi

DP döneminin özellikle ilk yarısındaki en önemli gelişme ve değişme ekonomi alanında olmuştur. Ağaoğlu bu durumu “Türkiye’nin o vakte kadar görülmemiş bir gelişme içine girdiği son derece belirgindir” şeklinde açıklamıştır (Ağaoğlu,1972:231-232). DP’nin ilk dönem ve son dönem yıllarındaki üretim oranları incelendiğinde, bu dönemdeki ilerlemeler daha verimli bir şekilde değerlendirilebilir. Bu oranlara bakıldığı zaman; Şeker üretimi 1950 yılında 137.000 ton iken 1960 yılında 643.000 tona çıkmıştır. Aynı yıllar baz alındığında çimento üretimi 400.000 ton iken 1.750.000 tona yükselmiştir. Elektrik oluşumu 100 iken 375’e yükselmiş, demir cevheri oluşumu 100 iken 475’e yükselmiş, çelik üretme 2230, bakır üretme ise 103 iken 235’e yükselmiştir. 1950 yılında nüfusa denk gelen ziraat üretimi 479 kg iken 1958 yılında 800 kg olmuştur. Tarımda üretim amaçlı belirlenen traktör sayısı 1949 yılında 3103 iken 1958 yılında 43872’e yükselmiştir. (bkz. Tablo 1). Tüm bu belirtilen oranlara bağlı kalarak, DP’nin ekonomik kalkınma modelinin, üretimi tarımdan başlayarak geliştirmek olduğu söylenebilir. Tarımda üretimin artırılması için özel girişimlere destek verilmiş, tarımda modernizasyona gidilmiş ve buna bağlı olarak özellikle biçerdöver ve traktör sayıları yükseltilmiştir.

DP’nin bu uygulamalarını Göktepe; “DP döneminde 40.000 adet traktör alınmış ve Türkiye 1950 yılına kadar buğday ithalat eden konumda iken, 1954 yılında dünyanın önde gelen buğday ihracatçısı konumunda olmuştur (Göktepe,2015:901-910) şeklinde ifade etmiştir. Bu ifadelere bağlı kalarak tarımla geçimini sağlayan özellikle köylü kesimin, o güne kadar elde edemediği miktarda sermaye kazandığından bahsedilebilir. Ancak tarımda makineleşme, traktör kullanımıyla sınırlı kalmıştır. Tümü ithal olarak gelen bu traktörlerin yedek parça yetersizliğinden ve yüksek döviz kurlarından dolayı bir zamandan sonra Türkiye’de atıl durumda traktör sayısı gittikçe artış göstermiştir. Bunun yanında DP’nin izlediği bu üretim politikasını daha da

geliştirmek için ulaşım imkanlarını da arttırdığından söz edilebilir. Tarımsal üretimin artmasıyla birlikte, bunun pazarlara daha kolay ulaşabilmesi için ulaşım imkanlarına özellikle yol yapımına öncelik vermiştir. Bunlara ek olarak Türkiye genelinde elektrik santralleri oluşturulmaya da başlanılmıştır. Fakat bu yatırımların çoğu dış borç ya da Marshall Planı çerçevesinde yapılan yardımlarla yapılmıştır. Dış borçlar çoğunlukla ABD'den alınmıştır. ABD kaynaklı Marshall planının ortaya çıkardığı liberal ekonomik sistem, Marshall Planına dahil olmuş ülkelerin liberalizme geçişinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Marshall planı “1948-1951 yılları arasında uygulamaya başlanmış, antikomünist hedefleri olan bir ekonomi paketidir” şeklinde ifade edilmiştir (Chautard,2001). Türkiye'nin de içinde bulunduğu 16 ülke bu Plan doğrultusunda ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır. Marshall Planı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde özellikle bu savaştan zarar görmüş Avrupa devletlerinin, ekonomik kalkınmayı sağlaması için ABD'nin yaptığı bir yardım paketidir. İki ana hedefi olduğu söylenebilir. Bunlardan biri ülkelerin yığılan ekonomilerini geliştirmek ve kalkındırmak, bir diğer amacı ise komünizmin özellikle Batı Avrupa'da yayılmasını engellemektir. Türkiye, bu yardımı alan ve en fazla zarar gören bir ülkedir.

Türkiye aldığı kredileri geri ödemekte zorlanmıştır. Çünkü alınan bu krediler aslında üretimden uzak, daha çok altyapı inşaatlarına teşvik edici şekilde verilmiştir. Alınan borçlar ile krediler geri ödenmeye çalışılmıştır. Fakat bu durum kriz aşamasını daha da geliştirmiştir. Çünkü borç borçla kapatılmaya çalışılmış ve bu durum Türkiye'nin büyük ekonomik sıkıntılar içerisine girmesine sebep olmuştur. Bunun neticesinde, 4 Ağustos 1958 Devalüasyonu gerçekleşmiştir. Buna göre, 4 Ağustos 1958'de IMF, OEEC ve Türkiye arasında istikrar programı gerçekleşti. Bu programa göre Türk parası yabancı paralar karşısında devalüe edilmiş ve bütçe kısıtlamasına karar verilmesiyle birlikte ithalata liberalizasyon getirilmiştir.

Bu durum Türkiye için zaten kötü koşullarda olan ekonomiyi daha da zora sokmuştur. Buna bağlı kalarak, Türkiye'nin uzun vadede bu plandan olumlu ekonomik sonuçlar elde ettiğinden bahsetmek pek mümkün değildir. Bunu Andrew Mango; “1950 sonrası Türkiye'de başlatılan ekonomik gelişme programı için güçlü bir müttefike ihtiyaç vardı, o da Amerika olurdu ve Menderes faydalı ve mantıklı

olduğunu düşündüğü için ABD'nin askeri ve mali yardımını çok elzem görmüştür" şeklinde ifade etmiştir (Göktepe,2015:901-910). Bu dönemde ABD'den yaklaşık 994.000.000 dolar yardım alınmıştır. Bu yardımın çoğu tarımda üretimin artırılması için traktör, tarım aletleri ve makine alımında kullanılmıştır.

DP döneminde ekonomi alanındaki bu dönüşüm ve gelişimler, Türkiye'de kültürel ve sosyal anlamda yeni yapıların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle tarımdaki gelişmelere bağlı olarak, üretim artışının sağlanması için tarımda makineleşmenin artırılması sanayileşmenin de kapıları aralanmıştır. Sanayileşmenin daha çok kentlerde oluşmaya başlamasıyla birlikte bu dönemde kırsal kesimden şehirlere büyük oranda göç hadisesi meydana gelmiştir. Gayri safi milli hasılda tarım ve sanayinin payı büyük bir rol oynamaya başlamıştır (bkz. Tablo 2). Bu durumun rakamsal değerlerini Çağlar Keyder; "1950-1960 arası dört büyük şehrin nüfusu %75 artmış, tüm nüfusun kentlerde oturma oranı %19'dan %26'ya çıkmış, Bunun anlamı şehirlere 1.500.000 insanın göç ettiği bunun 600.000'i ise dört büyük şehre olmuştur" şeklinde belirtmiştir (Göktepe,2015:901-910).

Fakat DP'nin ikinci dönemi olarak tanımlanan 1955 yılından itibaren, DP'nin izlediği Marshall Planına bağlı liberal ekonomik politikalar olumsuz sonuçlar göstermeye başlamıştır. Özellikle ürünlerin yeterli oranda alınamaması, dünya ekonomisinde tarım mahsullerinin değerinin azalması ve hükümetin topluma daha çok vaatler sunması, ithalatın ihracattan daha fazla olması gibi sebepler, hükümeti sürekli olarak dış borç alımına bağımlı hale getirmiştir. Bu durum neticesinde borçların geri ödenmesi durumunda sıkıntılar meydana gelmiştir. Bu da enflasyonu son derece yükseltmiştir. Ve bunlara bağlı olarak Türkiye ekonomisinin o dönem dış borçlanmalar sebebiyle bozulma durumuna gitmesi, DP'nin özellikle 1955'li yıllardan itibaren halk tarafından desteklenme durumunu da aynı oranda olumsuz etkilemeye başlamıştır.

2.2.2. Demokrat Parti Dönemi Siyasi Ortam

Bu dönem için ilk olarak DP ve CHP arasındaki siyasi ilişki değerlendirildiğinde, başından beri gergin ve çekişmeli bir atmosfer olduğundan söz edilebilir. DP yöneticileri kendilerini ülkenin rakipsiz temsilcileri ve ülkeyi değiştirme göreviyle yükümlü olarak görmüşlerdir. Aslında tıpkı kendinden önceki CHP yönetimi

gibi muhalif partinin küçük bir ortak gibi hareket etmesini istemişlerdir. Fakat bu durum sağlanamamıştır. Çünkü DP yüksek bir oranla halkı temsil ettiğini düşünmüştür ve bunu çoğu değişikliği yapmaya etkin kılan bir oluşum gibi görmüştür. CHP 1946 yılından beri ülkede yaygın desteğe sahip olmadığına inanmıştır. Bu durumun tanımı Zürcher şu şekilde yapmıştır; “İlk yıllarda DP’nin vaatlerinin gerçekleşmeye başlamasının gözükmesi ile ekonomideki canlılık, CHP’yi bir iç karışıklığa sürüklemişti çünkü CHP’nin sunabileceği siyasal seçenekler mevcut değildi” (Zürcher,1998:323).

Bu dönemde bir diğer mevcut durum ise dini kurum ve konularla ilgili olarak bazı düzenlemelerin yapılması üzerine olmuştur. Buna bağlı olarak DP, çıkarılan bir kanunla ezanın Arapça haliyle okutulmasına izin vermiştir. CHP ise bu durumla birlikte, İmam Hatip Liselerinin ve din eğitimi veren kurumların sayılarının artışıyla laikliğin olumsuz etkilenmesi ile ilişkilendirmiştir. Bu durum halk arasında, DP’nin laiklik karşıtı bir siyasi partiymiş gibi algılanmasına sebep olmuştur. Bu durumu CHP 1950 yılından itibaren DP’ye karşı gündemde tutmuştur. Zürcher bu konuyla ilgili; “Dini siyasete alet ettikleri kısmen doğrudur fakat sonraki yıllarda bir dereceye kadar doğrudur, ancak Cumhuriyet’in temel niteliklerini giderek zayıflatmış olduğu doğru değildir” ifadesinde bulunmuştur (Zürcher,1998:338). Bu tutum karşısında DP, programlarının aslında CHP programlarının yeniden düzenlenmesi şeklinde belirtmiştir. Fakat bu iki parti bariz bir şekilde siyasi ve tarihi sebepler kadar, doğuş şartları sebebiyle de birbirinden farklılık göstermektedir. Bu durum şu tanımdan da anlaşılabilir; “... partilerin faaliyette buldukları ortam ve liderlerin şahsiyeti dolayısıyla bazı farklar belirlemiştir” (Karpat,1996:338).

Bunların yanında 5 Temmuz 1951’de çıkarılan “Atatürk Kanunu” ile birlikte Atatürk inkılapları, büstleri, vb. tamamen bu kanunla korumaya alınmıştır. Bu kanunun kabulünde DP’nin ilk genel başkanı olan, Celal Bayar’ın Milli Mücadele’de yer alması, Atatürk dönemin başbakanı olmuş bir devlet adamı olması etkili olmuştur. Tüm bu tanımlardan yola çıkarak DP’nin, din hürriyetini temel hürriyetlerden biri olarak benimsediği söylenebilir. Buna bağlı olarak DP sözcülerinin belirgin söyleminin, Türk toplumu bir İslam toplumu olduğuna göre halk da dini ihtiyaçlarını,

günlük politikaya karıştırmadan istedikleri şekilde ve istedikleri dilde yerine getirebilmelidir şeklinde olmuştur.

Bu durumu Karpat “Demokratlara göre, laikliğin, düşünce hürriyetine hürmet ederek, fakat dinin siyasi amaçlar uğruna kullanılmasına izin vermeyerek uygun bir şekilde uygulanması gerekiyordu” şeklinde ifade etmiştir. (Karpat,1996:229). Çok partili hayata geçiş ile birlikte laiklik, liberal bir tanımla anılmaya başlamıştır. Bu durumu Karpat Şu şekilde tanımlamıştır; “Bu serbestlik ile din eğitime ve ibadete daha geniş bir alan bırakılmıştır, fakat bunun devlet müesseselerine geniş ölçüde bir tesiri olmamıştır” (Çakmak,2007:221-250). Tüm bu söylemlerin neticesinde özellikle 1955 yılından itibaren, toplumda partiliğin etkisiyle rekabet yaygınlaşmıştır. Bunun sonucunda halk arasında ikili bir gruplaşma meydana gelmiştir. Kırsal kesim yani tarım ile uğraşan köylü kesim ve ticaret kesimi DP’yi desteklerken asker ve bürokratların çoğunlukla CHP’yi desteklediği belirtilebilir.

DP’nin ilk dönemlerinde bürokrat ve askerlerin bir kısmı, DP’nin ideolojilerine göre birtakım kısıtlamaların ortadan kalkacağı fikriyle, DP’yi desteklemişlerdir. Fakat ilerleyen zamanlarda, DP’nin sınırlayıcı ve baskın politikalarının artması, özellikle basında kısıtlamalar, üniversitelere siyasi engellemelerde bulunması ve radyonun halk çıkarı için olduğu gibi konuların gündeme gelmesi, mühim bir kesimin partiden desteklerini çekilmelerine sebep olmuştur. Özellikle askeri kitle, 1955 yılı sonrasında ülkede meydana gelen ekonomik olumsuzlukların yaşanmasının etkisiyle ve buna bağlı olarak askerlerin de ekonomik durumlarının bu süreçte olumsuz etkilenmesiyle, altın, enflasyon stoklarının tükenmesiyle ve ülkenin gelişme modelinin yetersiz olması düşüncesiyle DP’yi desteklemeyi bırakmışlardır.

Öte yandan Türkiye’nin bu dönemde NATO’ya üye olmasıyla, ordunun modernleştirilmesine, savaş ve taşıma araçları ile denetlenmesine önem verilmiştir. Bunun yanında Amerika’dan gelen ekipler, askerlerin eğitilmesinde yardımcı olmuştur. Bu durumu Zürcher; “Ordudaki en önemli mevkilere, mühendislik veya haberleşmede aslında Batılı müttefiklerin ne kadar gerisinde olduğunu görme fırsatı edinmişlerdir” şeklinde tanımlamıştır (Göktepe,2015:901-910).

Bunun neticesinde İngiliz Mareşali olan Harding Kıbrıs'a 1955 yılında İngiliz valisi olarak atanmıştır bunun sonucunda 4 Temmuz 1955 yılında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Harding bu ziyaret sonucunda kendi yazdığı bir raporda bu gezinin amaçlarını; Türk ordusunun harp yeteneklerini gözlemek, Orta Doğu konusunda Türkiye'nin konumu hakkında fikirlerini belirtmek, Türk ve İngiliz askeri kuvvetlerindeki ilişkiyi yükseltmek şeklinde belirtmiştir. Harding Türk ordusunun durumu hakkında, subay eğitimlerinin son derece iyi olduğunu, fakat kendisine karşı yapılan manevralarda, Türklerin modern savaş kapasite ve yeterliliklerinin olmadığından bahsetmiştir.

Askeri açıdan, ordu içerisinde CHP'den çok parti başkanı olan İsmet İnönü'nün şahsına sempati söz konusu olmuştur, çünkü İsmet İnönü Kurtuluş Savaşı'nın ve Cumhuriyet'in adamıdır bunun yanında en önemlisi Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşıdır. Söz konusu DP'nin, askerden politik çıkarlar için yararlandığı görüşü askerler arasında, DP'ye karşı olumsuz bir tutuma neden olmuştur. Bu durum ordudaki huzursuzlukların ortaya çıkmasına örnek olarak gösterilebilir. Konuyla ilgili şöyle bir tanım bulunmaktadır; "1955'ten itibaren çözüm seçeneklerinden olan hükümet darbesi yapmak amacıyla orduda gizli komitelerin kuruldukları bilinmektedir" (Özdağ,1997:21).

Bu olumsuz süreçlerin neticesinde, 1957 yılında yapılan genel seçimlerden sonra siyasi ortam oldukça gerginleşmiştir. Siyasi ortamın gerginliği, yurt genelinde üniversite öğrencilerinin iktidara isyan eden eylemlerde bulunmaları örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda basında meydana gelen sansür sebebiyle toplum bu hadiseleri doğrudan öğrenemediği için doğruluğu kesin olmayan bilgiler etrafa yayılmaya başlamıştır. Tüm bu olayları Burrows Dışişleri Bakanlığına "Protestolar artmış, hükümette çare olarak sıkıyönetim ve Ankara ile İstanbul'da 28 Nisan 1960'ta sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir" şeklinde iletmiştir (Göktepe,2015:901-910).

Bu durum DP iktidarının sonunu hazırlamıştır. Tüm bu olaylarda ekonomik krizin etkilerinin halk tarafından hissedilmesinin yanında, askeri ortamda da hissedilmeye başlanması başlıca sebep olarak gösterilebilir. Özellikle 1955'ten itibaren olumsuz durumlarla anılmaya başlayan DP, yavaş yavaş ihtilale yaklaşmış neticede 27 Mayıs 1960 yılında son bularak yerine askeri yönetim geçmiştir. Bu ihtilal

ile ilgili; “İhtilalin olacağıın içeride ve dışarıda pek çok kişi ya da kişiler tarafından tahmin edildiği bilinmektedir” şeklinde bir tanım yer almaktadır (Toker,1991:353).

2.2.3. Demokrat Parti Dönemi Eğitim

DP'nin tüzüğüne göre hedeflediği eğitim politikasının ana esasını; Demokratik bir çerçevede ve bilimin son şekline göre belirlenecek kapsamlı ve geniş bir plan içerisinde, ülkenin her yanına yönelmeyi sağlayacak eğitim tasarıları oluşturmaktadır. Buna göre DP'nin eğitim politikasında yayılcı bir yol izleyeceğini ve sınırlandırmaları kaldırarak ülkenin her noktasına, her vatandaşına eğitim ve öğretimin ulaşacağını temin eden bir ifade içerdiğini söylemek mümkündür.

İlköğretim alanındaki gelişmelere bakacak olduğumuz zaman, DP iktidar olduğu süre boyunca üstünde önemle durup, belirttiği konulardan biri ilköğretim kurumları olmuştur. Bu durumda etkili olan sebep, CHP'yi eleştirdikleri konuların başında ilköğretim konusunun olmasıdır. Bu eleştirilen konu, CHP'nin eğitimde birlik amacıyla köy okulları yapımında halkı da çalıştırmasıdır. DP, ilköğretim kurumlarındaki ilk uygulamalarına bu mecburi tutulan hususu, yürürlükten çıkartarak başlamıştır. Bunun neticesinde 08.08.1951 tarihinde, 5828 sayılı yasa oluşturulmuştur. Bu yasa “Bu inşaat için köy halkına hiçbir mükellefiyet tahmil edilemez maddesi getirilmiştir ve köylülerin 20 gün çalışma yükümlülükleri iptal edilmiştir” şeklinde belirtilmiştir (Kaplan, 1999: 225). Fakat DP, ilköğretim kurumlarında uygulamaya çalıştığı bu durum karşısında kararlılık gösterememiş ve ilköğretim konusundaki tek çalışması olan bu husus meclisten geçirilip, yasallaştırılmamıştır. Bu durum yalnızca İlköğretim Kanun Tasarısı'yla yer almıştır. Bu durum Tangülü tarafından “Tasarı 1953 yılındaki Şurada görüşülen ancak sekiz yıl sonra 1961 yılında ilan edilen 222 sayılı İlköğretim Kanunu'dur” şeklinde ifade etmiştir (Tangülü, 2012:394).

Ortaöğretim alanındaki gelişmeler ise 1949'da Dördüncü Milli Eğitim Şurasında yeni ortaöğrenim çalışmalarının incelenmesi ve ders konularının dört senelik sisteme göre yer alması kararlaştırılmıştır. Bu kararın, eğitim ve öğretim açısından ilkokul müfredatına bütünlük ve paralellik sağlayacağı belirtilmiştir. Bunun neticesinde liselerin 3 yıl olan öğrenim süresi 4 yıla çıkarılmıştır. Ancak sonrasında bu tasarıdan vazgeçilmiştir. Bunun sebebi 1952-1953 yılı uygulanan bu programdan DP

dönemi Milli Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri'nin rahatsız olmasıdır. Bunun neticesinde liselerde okutulan dördüncü yıl, yükseköğrenim kurumları için hazırlık sınıfı haline getirilmiştir ve sonrasında bu uygulamadan da Celal Yardımcı'nın Milli Eğitim Bakanı olmasıyla vazgeçilmiş, liseler yeniden üç yıl olmuştur. Dönemin ortaöğrenim kurumları için en belirgin çalışması, özel liselerin oluşturulmasıdır. 1953–1954 yılı eğitim ve öğretimini kapsayan ve ortaöğrenim kurumlarında geliştirmeye yönelik yer edinen bu çalışmanın en göze çarpan örneği, İstanbul Atatürk Kız Lisesinde uygulanmıştır. Bu çalışmayı daha sonrasında deneme amaçlı olarak Ankara Bahçelievler Lisesi izlemiştir. Amerikan Ford Vakfı tarafından destek gören bu uygulamaları altı adet erkek koleji açılışı takip etmiştir. Buna bağlı olarak, tıpkı ekonomi alanında olduğu gibi eğitim uygulamalarında da ABD desteği mevcut olmuştur. Bunun yanında eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla 1951'den itibaren çeşitli nedenlerle okuyamamış ya da okulu bırakanlar için Akşam Okulları açılmıştır.

DP liberal politikalarını tıpkı ekonomi alanında olduğu gibi eğitim alanında da uygulamıştır. Eğitim de özellikle ortaöğretim kurumlarında birtakım özelleşmelere gidildiğinden bahsetmek mümkündür. Bu durumun örneğini Tekışık ve Karabıyık “1957 yılında deneme okullarıyla kurulan fen liseleriyle temeli 1960'larda atılmaya başlanan ve 1965 yılında çıkan 625 sayılı Özel Okullar Yasası kapsamında Eskişehir ve İzmir'de iki özel okulun açılmasıyla ortaöğretimde çok sayıda özel kolejlin açıldığını görmekteyiz” şeklinde belirtmişlerdir (Tekışık ve Karabıyık, 41-48).

Neticede 1950'li yıllara kadar ortaöğretim kurumları yükseköğretime geçişe öğrenci hazırlamak için faaliyet göstermiştir. Her lise mezunu bir yükseköğretim programı seçebilme imkanına sahip olmuştur. Fakat 1950–1960 yılları arasında eğitimde özelleştirme uygulamalarının beraberinde getirdiği ortaöğretim kurumlarının artışı ile birlikte mezun sayısının artması doğal olarak yükseköğretim kurumlarının yetersiz kalmasına ve kapasitenin aşılmasına sebebiyet vermiştir. 1950 yılından itibaren ortaöğretim kurumları için, 1950 yılında 59 ortaöğrenim kurumu, 8.257 öğrenci sayısı ve 5555 öğretmen sayısı bulunuyor iken bu rakamlar 1958 yılında 104 ortaöğrenim kurumu, 188.554 öğrenci sayısı ve 7480 öğretmen sayısı olarak yansımıştır. (bkz. Tablo 3) Buna bağlı kalarak, 8 yıl içerisinde okul artışı 2 katına

çıkmıştır, öğrenci sayısı buna paralel olarak yüksek bir artış göstermiştir fakat tüm bu okul ve öğrenci artışına rağmen öğretmen sayılarında nispeten bir artış olmuştur.

DP, mesleki ve teknik eğitim alanında da uygulamalar yapmıştır. Bu uygulamaların yapılmasındaki temel sebep ABD'den sağlanan dış yardımlar sonucunda, en başta tarım makineleri olmak üzere, teknik aletlerin kullanılması bakımından elemana ihtiyaç duyulması olmuştur. Bunun neticesinde MEB ve Tarım Bakanlığı iş birliği içerisinde üç yıllık kalkınma planı uygulamaya koyulmuştur. Bu kalkınma planına bağlı kalarak birkaç sanat okuluna motor bölümleri açılmıştır. Tarım Bakanlığı ve MEB'in yürüttüğü ortak plan dahilinde sadece motor eğitimi verecek iki adet sanat enstitüsünün temeli, Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri tarafından atılmıştır. "DP'nin mesleki ve teknik eleman yetiştirmek üzere ilk açtığı okul İzmir Motor Makine Okulu'dur. Bunu takiben 1953-1954 eğitim öğretim yılında İzmir Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü içinde bağımsız Motor Makine Okulu açılmıştır. İstanbul'da bu okullardan farklı bir meslek okulu olarak Matbaacılık Okulu kurulmuştur" (Kılıç,2008:123-124). 1950 sonrasında ortaokullarda meydana gelen artış teknik okulların aleyhine olmuştur.

Çünkü 1956–1957 eğitim öğretim yılından itibaren meslek ortaokullarına bakış açısı değişmiştir. Bu durum Başar tarafından "Bu teknik okullar iş programları ağır basan birer ortaokul kimliği kazanmıştır" şeklinde ifade edilmiştir (Başar,1992:96-97). Bu eleştirilere maruz kalınması sebebiyle 1957 yılında Altıncı Milli Eğitim Şurası teknik okulların kaldırılmasını istemiştir. Bunun sonucunda teknik okullar da genel ortaokullara dönüştürülmüştür. "Yedinci Milli Eğitim Şurası'na kadar meslek okulu mezunlarına üniversiteye geçiş kapalı kalmış meslek okulu mezunları ancak meslek yüksekokullarına devam edebilmişlerdir" (Tekeli,1983:671). Bu durum teknik okul mezunlarının sadece kendi alanlarında eğitim görebilmelerini sağlamıştır ve yükseköğretim alanındaki program seçimleri kısıtlanmıştır.

Yükseköğretim DP'nin iktidarı süresince üzerinde en çok durduğu ve sayısal alanda ivme kazanılan eğitim kademesi olmuştur. DP döneminde 3 üniversite devralınmış, 8 üniversite ve 23 yüksekokul açılmıştır. 1946 yılında çıkarılan Üniversiteler Kanunu 1973 yılında Üniversiteler Yasası'nın oluşturulmasına kadar uzun bir süre boyunca yürürlükte yer alan bir kanun olmuştur. Bu kanunla bitlikte

üniversitelerde büyük bir dönüşüm meydana gelmiştir. Bu kanun sayesinde üniversiteler idari özerklik, tüzel kişilik ve bilimsellik kazanmıştır. Bu yasayla Üniversitelerarası Kurul isminde yeni bir oluşum meydana gelmiştir. Milli Eğitim Bakanı üniversitelerin başı haline gelmiş ve Milli Eğitim Bakanına üniversitelere bağlı olan kurum ve kuruluşların denetleme yetkisi tanınmıştır. Fakat DP, 1946 yılında özerklik sahibi olan İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nin tutumlarından rahatsızlık duyması sebebiyle yeni açılan yükseköğrenim kurumlarına özerklik vermemiştir. Bunun neticesinde 1954 yılında Milli Eğitim Bakanına, üniversite senatosuyla görüşmek kaydıyla, öğretim üyelerini görevden alma yetkisi vermiştir. Bu uygulamaların yansımaları Sakaoğlu "1946 –1960 dönemi üniversite çevrelerinin en rahatsızlık duyduğu yıllardır" şeklinde ifade etmiştir (Sakaoğlu,2003:270).

DP'nin benimsediği yükseköğrenim politikalarının başını Doğu Anadolu bölgesinde üniversite açma fikri oluşturmuştur. DP'ye göre doğuya açılacak bir üniversite yalnızca eğitim konusunda değil aynı zamanda Doğu Anadolu bölgesinin sosyal ve ekonomik anlamda gelişmesini de sağlayacaktı. Bunun neticesinde 1955 - 1957 yılları arasında dört yeni üniversite açılmıştır. Bunlar Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve ODTÜ'dür. DP yükseköğretimde Amerikan modeli oluşturmaya çalışmıştır. Atatürk Üniversitesi, ABD ile imzaladığı protokol sonucunda oldukça fazla sayıda öğretim elemanını ABD'ye göndermiştir. Bunun yanında "DP döneminde Yüksek İktisat ve Ticaret Okulları, İktisadi ve İdari İlimler Akademileri haline gelmişlerdir" şeklinde bir ifade de yer almaktadır (Korkut,2003:186). DP döneminde eğitim ve öğretim alanında birçok uygulama ile beraber dönüşümler meydana gelmiştir, bu hususta yeni öğrenim kurumları oluşturulmuştur. DP geleneksel değerleri ön planda tutması sebebiyle, bunu eğitim alanına da yansıtmıştır. Bu dönemde İmam Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitüleri açılarak, din dersleri zorunlu hale getirilmiştir. Bunun yanında Batılı değerlerin de ön planda tutulmasıyla, yabancı dillerde eğitim ve öğretim yapan kolejler açılmıştır ve deneme uygulamaları başlatılmıştır.

Sonuç olarak DP döneminde, ilk defa teknik insan yetiştirme modeline dayalı eğitim uygulamaları mevcut olmuştur. DP döneminin eğitim açısından pek çok girişimde bulunduğunu ancak eğitim alanındaki bu girişimlerin tam olarak faaliyete

geçmediğini ya da kısa süreli olduğu aşıkardır. DP'nin eğitime yön veren iki temel prensibi vardır. Bunlar Batıcılık ve gelenekselliktir. DP döneminde eğitim kurumlarında hızlı bir artış olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında dış mihrakların yardımları özellikle ABD'den sağlanan yardımların oldukça fazla etkisi bulunmaktadır. DP'nin iç politika anlayışının temelini oluşturan liberal ekonominin, eğitim alanında da büyük bir etkisi olmuştur. Bu dönemde dış yardımlar çerçevesinde alınan teknik makine ve aletlerin faaliyet göstermesi için eğitimde teknik eleman yetiştirmeye önem verilmiş ve eğitim politikalarında özelleşmelere gidilerek hızlı bir Amerikan eğitim modeli oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.2.4. Demokrat Parti Dönemi Sağlık Alanı

DP döneminde sağlık alanında liberal ve merkezîyetçi politikalar uygulanmıştır. Sağlık alanında yapılan ilk belirgin girişim Milli Sağlık Planı, Milli Sağlık Programı ve Sağlık Bankası doğrultusunda hazırlanan etütlerdir. Bu etütlere göre; Nüfusun yüzde 85'inin yaşadığı köy ve kasabaların sağlığını korumak, sağlıklarını kontrol altında tutmak ve gerekli tedbirleri alarak hastalık ve ölümleri azaltmak amacıyla çalışan bir sağlık merkezi kurulacak. Bu sağlık merkezlerinde gerekli yatak ve sağlık çalışanı bulundurulacak. Hastanelerin kapasiteleri ve ekipmanları yükseltilecekti.

Bu dönemde Milli Sağlık Planı'na göre köyleri sağlık kurumlarına kavuşturmak ilkesi doğrultusunda, her 40 köy için 10 yatak bulunan sağlık merkezleri kurulmuştur. Tedavi ve koruyucu sağlık hizmetlerinin aynı anda sunulması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu sağlık merkezlerinde iki hekim, bir sağlık memuru, bir ebe ve bir hemşire ile köylerde çalışmak üzere, köy ebesi ve köy sağlık memurları atanmaya çalışılmıştır. DP döneminde Milli Sağlık Programı ve Milli Sağlık Planı yasal metin haline getirilmiştir ancak tümüyle uygulanamamıştır. Fakat Türkiye'nin sağlık yapılanmasını fazlasıyla etkilemiştir. Bunun yanında 1952 yılında Ana Çocuk Sağlığı Şube Müdürlüğü kurulmuştur. Ayrıca UNİCEF ve WHO gibi uluslararası kuruluşlardan destek ve iş birliği sağlanarak 1953 yılında Ankara'da Ana ve Çocuk Sağlığı Tekamül Merkezi oluşturulmuştur.

1949 yılında 198 hastane ve 16 doğumevi, 1951 yılında 264 hastane, 16 doğumevi ve 36 sağlık merkezi, 1954’de 386 hastane, 20 doğumevi ve 146 sağlık merkezi, 1957’de ise 478 hastane, 18 doğumevi ve 221 sağlık merkezi faaliyete geçirilmiştir. (bkz. Tablo 4) Buna göre DP döneminde, hastane ve sağlık merkezlerinin sayılarında ciddi artışlar olmuştur. Fakat doğumevi sayıları aynı şekilde bir artış göstermemiş tam aksine sayıları sabit kalmıştır. Hastane ve sağlık merkezlerinin sayılarının artmasıyla, yatak sayılarında da mevcut artışlar sağlanmıştır. Milli Sağlık Programı ve Milli Sağlık Planına bağlı olarak, tüm halkın sağlık hizmeti alması amaçlanmıştır. Bunun için çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Bu uygulamalardan birkaçı Akkuş tarafından “Halkı bir ücret karşılığında sigortalamak, sigortası olmayan ve tedavi giderlerini ödeyemeyenlerin masraflarını özel idare bütçesinden sağlamak, bir sağlık bankası kurarak sağlık harcamalarının finansmanını buradan sağlamak, ilaç, serum ve aşı gibi tıbbi malzemelerin üretimini denetim altına almak, süt ve mama gibi çocuk besinlerini sağlayacak sanayi kuruluşlarını oluşturmak gibi hedefler bulunmaktaydı” şeklinde ifade edilmiştir. Bir diğer uygulama ise 1952’den itibaren sigortalı işçiler için hastaneler ve sağlık kuruluşlarının açılmasıdır. Aynı zamanda DP döneminde Sivil Toplum Örgütleri ve bazı tıp mesleklerinin hukuki altyapıları oluşturulmuştur. Ayrıca bu dönem içerisinde devlet bütçesinden, Sağlık Bakanlığı’na ayrılan bütçe oranında önemli artışlar yaşanmıştır. Özellikle 1954 yılında bakanlık bütçesinin devlet bütçesine oranı diğer yıllara göre daha fazladır. (Bkz. Tablo 5)

2.3. Demokrat Parti Dönemi Dış Politikalar

DP dönemi dış politika anlayışında uluslararası birden çok antlaşmalar, ittifaklar ve meseleler mevcut olmuştur. Bunlar Balkan İttifakı, Pakistan İttifakı, Bağdat Paktı, Bandung Konferansı, Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları ve Batı Trakya Meselesi olmak üzere altı başlık altında incelenebilir. Batı Trakya Meselesi’nin değerlendirilmesine, çalışmanın ikinci bölümünü oluşturacak olan Edirne siyasi tarihi bölümünde tekrar yer verilecektir. DP dönemi dış politikasını genel olarak incelendiğinde; DP dış politika anlayışı ile ilgili olarak Celal Bayar’ın Meclis açılış konuşmasındaki görüşleri şöyledir; “Türk Dış politikası esas itibarıyla kolektif güvenlik sistemine dayanır. Şükranlarımı belirtirim ki Hükümetin gayretleri sonucunda Kuzey Atlantik Assemblesi’ne dahil olunmuştur ki bu organizasyon

kollektif güvenlik biriminin en mükemmelidir, SHAPE’yi de eklemiş ve komuta merkezi İzmir’de kurulmuştur” şeklinde ifade edilmiştir (Göktepe,2015:901-910).

Yine bu dönemde hariciyecilik ve Adnan Menderes’in Özel Kalem Müdürlüğü’nü yapan Ercüment Yavuzalp ise DP dönemi dış politika anlayışını şu şekilde özetlemiştir; “Menderes iktidara geldiğinde, Menderes için dış politikanın temel hedefinin, çok geç kaldığına ve bu yüzden birinci önceliğe sahip bulunduğu inandığı kapsamlı bir ekonomik kalkınma hamlesini bir an evvel gerçekleştirmek için ülke güvenliğini sağlam temellere oturtmak olduğunu söylemek mümkündür. Menderes’in büyük bir heyecanla bağlı olduğu amacı, devleti sadece birkaç büyük yerleşim merkezi ve orada yaşayanların devleti olmaktan çıkarıp, bütün memleket sathını kapsayan, tabana yayılmış bir devlet haline sokmak ve fukaralığı yenmek için kolları sıvamaktı. Bunun için geçmişle övünmekle yaşamayı bir tarafa bırakıp, evvela geri kalmış bir ülke olduğumuz olgusunu, bir komplekse kapılmadan kabul etmek, ondan sonra da bu durumda kurtulmak için gerekeni yapmak gerekiyordu. Dolayısıyla dış politikada güvenlik sorununun bir an önce bir sonuca bağlanması, sadece hayati bir öncelik değil, aynı zamanda ivedilik arz eden bir hedef olarak da ortada duruyordu” şeklinde uzun bir değerlendirme yapmıştır (Yavuzalp,1996:74-75).

Bu söylemlerden yola çıkarak, DP dönemi dış politika anlayışının faydacı ve randımanlı bir dış politikanın devamını sağlamak için önceliğin güvenlik anlayışı olduğu söylenebilir. Soğuk savaş döneminde Türkiye yayılmacı komşusu Sovyetlere karşı bir ittifak arayışına girmiştir. Türkiye bu şartlar altında 1 Ağustos 1950’de NATO’ya dahil olmak için resmen müracaat etmiştir. Eylül 1950’de yapılan toplantıda konu gündeme gelmesine rağmen özellikle Norveç ve Danimarka Türkiye ile birlikte Yunanistan’ın ittifaka üye olmasına şiddetle karşı çıkmışlardır. Avrupalılar ittifakın daha geniş bir coğrafyaya yayılmasını istememişlerdir. “İngiltere ise Türkiye’nin NATO dışında kalmasını buna karşılık kendisinin önderliğinde oluşturulacak bir Orta Doğu savunmasında Türkiye’nin aktif olarak yer almasını istiyordu” şeklinde belirtilmiştir (Göktepe,2015:901-910). Toplantın neticesinde Türkiye’nin sunduğu teklifler kabul edilmemiştir.

Bu durum karşısında Kore Savaşı’nın meydana gelmesi, Türkiye’nin NATO’ya girebilmesi için yeni bir durum meydana getirmiştir. Bunun neticesinde DP,

25 Temmuz 1950 tarihinde BM'ye bağlı 4500 askerden oluşan bir tugayı Kore'ye göndermeye karar vermiştir. Göktepe tarafından "Savaş sonunda Türk askerlerinden 1200 kayıp verilmiştir" şeklinde belirtilmiştir (Göktepe,2015:901-910). Bu durum karşılığında Batı'nın Türkiye ile iş birliği içerisine girme süreci hızlanmıştır. Sonucunda da İngiltere, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasını desteklemiştir ve bu hususta İskandinav ülkelerinin de itirazlarının son bulmasıyla Türkiye, Yunanistan'la beraber 28 Şubat 1952'de NATO'ya üye olan bir ülke olmuştur. Bunun sonucunda Türkiye'nin Savunma politikaları ve Dışişleri NATO'nun ortak belirlediği savunma planına göre işlemeye başlamıştır. Türkiye'nin Batı ittifakı içerisinde bulunması İngilizler tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır. Çünkü stratejik menfaatler açısından oldukça önemli görülen kararlar alınmıştır. Bunun neticesinde Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya ile ABD'nin de desteği ile 1953'te dostluk antlaşması imzalamışlardır. "Fakat 9 Ağustos 1954 tarihinde bu antlaşma askeri bir ittifak haline dönüştürülmüştür. Bu ittifakın adı Balkan İttifakı'dır" diye belirtilmiştir (Göktepe, 2015: 901-910).

2.3.1. Balkan İttifakı (Bled Antlaşması)

Bu antlaşmanın resmi ismi Siyasi İş birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasıdır. 28 Haziran 1954 tarihinde başlayan görüşmeler neticesinde Türkiye Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü, Yunanistan Dış İşleri Bakanı Stephanopoulos ve Yugoslavya Dış İşleri Bakanı Koca Popoviç, Yugoslavya'da bulunan Bled şehrinde görüşmek için toplanmışlardır. Bu durum "9 Ağustos 1954 tarihinde Balkan İttifakı Antlaşmasını imzalamışlardır. Antlaşma üç devletin onayından sonra 3 Nisan 1955 yürürlüğe girmiştir" şeklinde belirtilmiştir (Gönlübol, Ülman, Bilge ve Sezer,1996). Bu ittifakın (antlaşmanın) hükümleri;

1. Bu ittifakta yer alan Devletler, içinde bulunacakları tüm uluslararası uyuşmazlıkları, BM Antlaşması'nın kararlarına uygun olacak şekilde, barışçıl yollardan çözmeye ve uluslararası ilişkilerde BM Antlaşması'nın amaçlarıyla uyum sağlamayacak herhangi bir tehdit ya da kuvvete başvurmayacaklardır.

2. Bu ittifakta yer alan Devletler, içlerinden bir veya birden fazlasına karşı, ülkelerinin herhangi bir bölgesine yönelik olarak gerçekleştirilecek her silahlı saldırıyı tüm üyelere yöneltmiş bir saldırı gibi algılayacak ve buna bağlı olarak Antlaşma'nın

51. Maddesinde belirtilen tek başına veya ortak savunma hakkını kullanarak, silahlı kuvvet kullanıma durumu da kapsam içine girerek, etkili bir savunma için gerekli olan tüm önlemler birlikte kararlaştırılacak ve saldırıya uğrayan taraf veya taraflara gecikme olmadan tek ve ortak şekilde yardım edilecektir.

3. Bu antlaşmanın hedeflerini sürekli olarak ve etkin olacak şekilde gerçekleştirmek için üyeler, savunmanın güçlendirilmesini ve sürdürülmesini sağlamak amacıyla birbirlerine karşı yardım edeceklerdir.

4. Bled Antlaşması'nın etkin bir şekilde uygulanması için kararlaştırılan hususlar şunlardır:

a) Daimi Konsey oluşturulmuş olup bu konseye üyelerin, Dışişleri Bakanları ile duruma göre gereklilik gösteren ve incelenecek konularda katılmaları gereken üye ülkelerin farklı mensupları bulunmalıdır. Aynı zamanda bu Daimi Konsey yılda iki kez olacak şekilde düzenli olarak toplanmalıdır. Bütün üyeler Hükümetlerine göre gerekli olan durumlarda özel olarak toplantılar gerçekleştirebilecektir. Daimi Konsey, toplantı esnasında bulunduğu zaman, hükümlülüklerini, belirlenecek bir usule göre, Ankara Antlaşması Daimi Sekreterliği yoluyla gerçekleştirebilecektir. Ankara Antlaşması'nda yer alan 1. Maddeye göre Dışişleri Bakanları Konferansı yerine Daimi Konsey geçecektir. Daimi Konseyin ana konulardaki hükümleri oybirliği ile sağlanacaktır.

b) Mensup üyelerin Genelkurmayları, Ankara Antlaşması'nın ikinci ve üçüncü Maddelerini gerçekleştirmek için girişmiş oldukları ortak çalışmaları, bu antlaşmanın kararlarını göz önünde bulundurarak sürdürmelilerdir.

5. Antlaşmanın ikinci Maddesinde yer alan durum meydana gelirse, üye Devletler arasında hemen danışmalara başlanacak aynı zamanda Sürekli Konsey, böyle bir hadiseyle karşılaşır ise söz konusu durumda ikinci Madde'nin kararlarını almış bulunacak ve gerekli önlemleri belirlemek adına ortak kararlar sağlamak için toplanacaktır.

6. Uluslararası durumların tehlikeli bir hal alması halinde, özellikle tehlikeli hal almayı sağlayan bu bölgelerin, üye ulusların bölgesinde güvenliği doğrudan veya dolaylı biçimde etkilemesine sebep olacak bölgelerde ortaya çıkmasına karşılık, üye devletler durumu gözlemlemek ve tutumlarını belirtmek amacıyla görüş alabileceklerdir.

7. Üyeler, karşılaşılabilecekleri silahlı saldırı karşısında uygulayacakları meşru savunma yöntemlerini, anında BM Güvenlik Konseyine bildireceklerdir. Güvenlik Konseyinin, BM Antlaşması'nın 51. Maddesine göre bu alınan önlemleri gerçekleştirmiş bir şekilde yürürlüğe koyulacaktır. Üye olan uluslar, BM Genel Kurulu'nun savaş durumunu başlatması üzerine, uluslara düşen görevlere göre kabul edip, 17 Kasım 1950 tarihinde kararda belirtilen açıklamayı anında uygulayıp bu karara uygun bir şekilde hareket edeceklerdir.

8. Üyeler, birbirine yönelik birleşmelere katılmamak, aynı zamanda antlaşmanın hükümleriyle uyuşmayacak herhangi bir duruma girişmemek hususundaki kararlarını tekrar etmelidir.

9. Antlaşmanın maddeleri, üyeler için BM Antlaşması'ndan sahip olunan hakları ve yükümlülükleri etkileyemez aynı zamanda herhangi bir şekilde, etkilediği belirtilemez.

10. Bu antlaşma, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın NATO'ya üye olmasından dolayı doğan hak ve yükümlülüklerini kabul etmez ve herhangi bir şekilde etkilediği iddia edilemez.

11. Üyeler arasında 28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanan, Dostluk ve İş birliği Antlaşması, bu antlaşmanın maddeleri değiştirilmedikçe yürürlükte olacaktır.

12. Dostluk ve İşbirliğin Antlaşması'nın 9. Maddesinin şartları aynı koşullar dahilinde bu antlaşma için de uygulanacaktır.

13. Bu antlaşma 20 yıl boyunca geçerli olacaktır. Üye Devletler sona ereceği günden bir yıl önce, son bulma kararını bildirmemişse, antlaşmanın süresi bir yıl daha uzayacaktır.

14. Bu antlaşmaya göre üyeler mevcut anayasalarını kurallarına göre belirleyecek ve onay belgesi sunulduğu tarihten itibaren yürürlüğe koyulacaktır. Buna göre bu onay belgeleri, Yunanistan'ın Dışişleri Bakanlığına sunulacaktır. Bled Antlaşması, BM'de' kütüğe geçirilecektir.

5 Mart 1953 yılında SSCB başkanı Stalin'nin ölmesiyle, Rusya ve tüm Dünya büyük bir dönüm noktasına girmiştir. Bunun sonucunda yeniden şekillenen SSCB'nin dış politika anlayışında bir esneme gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yeniden oluşan Sovyet Hükümeti en başta Türkiye ile olan ilişkilerini düzeltme yolunda adım atmıştır. 30 Mayıs 1953 'te SSCB Türkiye'ye bir nota vermiştir. Bu noktaya göre olumlu

komşuluk ilişkileri emniyet ve barış ile sağlanacaktır. Bu bakımdan Gürcü Sovyet ve Ermeni Cumhuriyetleri 1946 'da Türkiye'den almak istedikleri topraklardan vazgeçmişlerdir (Gönlübol,1996). Yeni Sovyetlerin Lideri olan Maienkov, diğer ülke ve olaylarda da adını göstermeye başlamış böylece Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Katı işleyen politika yerine daha çok çözüme odaklı ve uluslararası ilişkilerde daha yapıcı bir siyaset yürütme anlayışı göstermiştir.

Maienkov, 27 Temmuz 1953'te Kore Savaşı'nın son bulmasında etkili olmuştur. Maienkov basit bir savaşın bile büyüyerek sadece kapitalist kolu değil, Sovyetler Birliğine de zarar vereceğini anlamıştır. Bu durum "Yeni Sovyet Rusya'nın dünyadaki gerginliği kaldırıp barışı tesis etme çabalarından Yugoslavyada etki altında kalmıştır. Bu durum Yugoslavya'nın Sovyet Rusya ve Cominform ile ilişkilerini yumuşatmasına neden olmuştur" şeklinde belirtilmiştir (Sakin ve Salep,2012). Bu durum neticesinde Yugoslavya, Sovyetler'den gelebilecek tehlike durumunun ortadan kalkacağını anlayınca Titoda tavrını değiştirmiştir.

Tito, 1955 yılının sonlarına doğru gerçekleştirdiği konuşma esnasında; Balkan Pakti'nin Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye adına dış tehditlere açık olduğu bir zamanda oluşturulduğunu fakat artık olması muhtemel bir tehlikenin olmadığını, Balkan Pakti'nin sadece askeri açıdan işlevini gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Tito, yeniden oluşan Sovyet Rusya'nın esnek ve ılımlı tutumu üzerine dış politika anlayışını değiştirmiştir. Bu durumu Soysal "Dünya Siyasetinde iki kutuplu yapıdan bağımsız, tarafsız ve bağlantısız bir politika benimsemiştir" şeklinde ifade etmiştir (Soysal,1993). Kısa bir zamandan sonra Hindistan, Yugoslavya ve Mısır bağlantısız devletler olmuşlardır. Soysal "Yugoslavya'nın yeni dış politikası Balkan Pakti'ne son vermemiştir, ancak onu işlemez hale getirmiştir" şeklinde yorumlamıştır (Soysal,1993).

DP döneminde Türk ve Yunan ilişkilerinin olumsuz ilerlemesine sebep olan durumlar "Kıbrıs sorunu ve 6-7 Eylül olayları" şeklinde belirtilmiştir (Sakin ve Salep,2012). Bu olaylar sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler oldukça sarsılmıştır. O dönemde Türkiye'ye en fazla zararı bu olayların verdiğini söyleyebiliriz. Meydana gelen bu hadiselerden sonra özellikle Kıbrıs meselesini Yunanistan, uluslararası bir mesele haline getirmeye başlamıştır. Aralık 1954'te Kıbrıs

meselesi BM Genel Kurulu'na yansımıştır. Genel Kurul'da gerçekleştirilen oylama neticesinde bu durumun şimdilik görüşülmemesi sonucuna varılmıştır. Yunanistan bu karara karşılık, Balkan Paktı'na soğuk bir tavır sergilemiştir. Neticesinde Türkiye ve Yunanistan arasında problemler meydana gelmeye başlamıştır. “Türkiye ve Yunanistan arasında bozulan ilişkiler aynı zamanda NATO içindeki iş birliğini de olumsuz etkilemiştir” şeklinde belirtilmiştir (Işık,2011). Yaşanan bu olayların sonucunda 3 Nisan 1955'te yürürlüğe girmiş olan Balkan İttifakı Antlaşması birkaç ay sonunda geçerliliğini kaybetmiştir.

Bled Antlaşması (Balkan İttifakı) ile kurulan Daimi Konsey ise Ankara'da gerçekleştirdiği toplantı sonrasında bir daha asla toplanmamıştır. Bu durum neticesinde Daimi Sekreterlik çalışmayacak duruma gelmiş ve Balkan Danışma Meclisi asla bir arada bulunmamıştır. Bled Antlaşması sadece kağıt üzerinde kalmıştır. Bled Antlaşması 3 Nisan 1975 yılında resmen son bulmuştur.

2.3.2. Pakistan İttifakı

Bu ittifaka ilişkin “Batı bloğunun tam desteğini almak için Ortadoğu'ya yoğunlaşması gerektiğini farkına varan Türk hükümeti, Ortadoğu ile daha çok ilgilenmeye başladı. Bu politikanın gereği olarak Mısır ve İran hükümetlerindeki gelişmeleri de takip etmeye başladı. Türkiye'nin batı eksenli savunma faaliyetlerine verdiği destek Sovyet Rusya ve Bulgaristan gibi komünist komşularının dikkatini çekmişti” şeklinde tanım yapılmıştır (Yeşilbursa,2010:76). Bulgaristan hükümeti Türkiye'nin NATO'ya üye olmasını 22 Şubat 1952 tarihinde bir nota yayınlayarak protesto şekline dönüştürmüştür. Bu konuya ilişkin Sofya hükümeti, yayınlanan notada Türkiye'nin direkt olarak Bulgaristan'a bir tehdit oluşturacağını söylemiştir. Bu durum basına “Hatta henüz pakta üye olmadan Amerikan yardımıyla stratejik üsler kuran Türkiye'nin, takip ettiği siyasetin şimdi Bulgaristan'a karşı daha düşmanca bir tavır alacağını belirtmiştir” şeklinde yansımıştır (Akşam,1952:2). Türkiye'nin Batı bloğuna yakınlaşması, Bulgaristan'ı Ankara'ya bir nota verecek derecede rahatsız etmiştir. Çünkü Türkiye'nin batı kaynaklı bir savunma örgütü olan NATO içinde bulunma çabası Sovyetler Birliği ve Bulgaristan gibi komünist rejimi benimseyen komşularıyla aralarındaki ilişkilerin daha fazla gerilmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin büyük bir çaba gösterip, destek verdiği Ortadoğu Komutanlığı projesi ve

Ortadoğu Savunma Örgütü faaliyete geçirilemeyen projeler olarak kalmıştır. 1953 yılında ABD başkanı Eisenhower'ın bu durumu fark etmesi sonucunda, Ortadoğu'nun savunma amaçlı yeni oluşturulacak bir projeye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

Bu durum sonucunda ABD açısından daha önceki çalışmaların başarısızlıkla son bulmasının sebepleri tespit edilmeden, yeni bir savunma projesi oluşturma durumu söz konusu olmamıştır. En başta Arap dünyası açısından ilk tehdit unsuru İsrail olmuştur. ABD'nin yalnızca komünizm tehdidini öne sürerek bu ulusların desteğini sağlaması imkansız duruma gelmiştir. Arap devletleri bağımsızlıklarını yeni ele aldıklarından dolayı, Fransa ve İngiltere'nin kendilerine yaşattığı olumsuz tecrübeleri anımsatan girişimler onlar için oldukça güvensiz olmuştur. Türkiye ve ABD'nin oluşturulacak olan savunma örgütünde lider rolde bulunmaları Mısır tarafından sert bir tepkiye sebep olmuştur. Bu durumu Armaoğlu "Mısır'ın bu tavrı diğer Arap devletlerini de etkilediğinden Ortadoğu Komutanlığı ve Ortadoğu Savunma Teşkilatı hayata geçirilememiştir" şeklinde ifade etmiştir (Armaoğlu,2017:474). ABD açısından Türkiye, Ortadoğu savunmasında stratejik bir konumda olduğu halde, 1954 yılından itibaren Türkiye'nin benimsediği politikalar sebebiyle Arap hükümetleriyle olan ilişkileri oldukça gerginleşmeye başlamıştır.

Türkiye'nin bu hususta en dikkat çeken olayı Mısır ile girdiği liderlik mücadelesidir. Özellikle bu durum neticesinde Ortadoğu devletleri ikiye bölünmüştü. Batıyla iş birliğini onaylayanlar Türkiye'nin liderliğini benimsemeye hazır iken, Batı'ya karşı bağımsızlıklarını korumak isteyenler ise Mısır'ın liderliğini kabul etme eğilimindeydi. 1954 yılında meydana gelen Cezayir Bağımsızlık Savaşı süresince BM'nin batılılarla benzer politikanın izinden gitmesi, 'Ortadoğu'daki emperyalizm temsilcisi' şeklinde bir algı yaratmıştır. Bu koşullar karşısında Türkiye'nin, Ortadoğu'da oluşturulacak yeni savunma modelinde Arap devletlerinin desteğini alma şansı yoktu. Böylece akıllara hangi devletlerin örgüte katılacağı sorusu geliyordu çünkü Türkiye, Ortadoğu da oluşturulmak istenen savunma modelinde liderliği almaya hazır durumda sayılırdı. Özellikle Pakistan bu örgüte katılmak için istekli olan ilk devletti. Bu konuyla ilgili "Pakistan, doğrudan Sovyet tehdidini hissetmemesine rağmen, Hindistan ile arasında problem olan Keşmir meselesinde ABD desteğini sağlamak için ittifakın içinde yer almak istemiştir" şeklinde tanımda bulunmuştur

(Yılmaz,2016:214-215). Bu durum basında “18 Şubat 1954’te Türkiye ve Pakistan ortak bir demeç yayınlayarak bir savunma anlaşması imzalayacaklarını açıkladılar” şeklinde yer almıştır (Milliyet,1954:1).

Bu ittifaka doğal olarak ilk tepkiyi SSCB göstermiştir. SSCB, söz konusu bölgede olası bir tehdit durumu olmadığı halde başka ulusları da kendi bünyesi altında toplamayı amaçlayan böyle bir tutumun NATO tarafından olduğunu belirtmiştir. Tüm bu tepkilere karşın Pakistan ve Türkiye 2 Nisan 1954 yılında Dostane İş birliği Antlaşması’nı imzalamış bulunmaktadırlar. Askeri boyutu bulunmayan; teknik, ekonomik, kültürel konularda iş birliğini amaçlayan bu antlaşma, Karaçi Antlaşması olarak da bilinmektedir. “Antlaşmanın en önemli noktası ise savunma alanındaki iş birliğinin kesin ifadeler yerine esnek ifadelerle belirtilmiş olmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır (Fırat ve Kürkçüoğlu:621-622). Bu durum Bağdat Paktının oluşumuyla ilgili atılan ilk adım olmuştur.

2.3.3. Bağdat Paktı

Bağdat Paktı, “1955 yılında Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında kurulan bölgesel savunma iş birliği ittifakıdır. II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği’nin Doğu Avrupa ve Güney Asya’daki yayılmasını durdurmak amaçlı soğuk savaş yıllarında ABD Dışişleri Bakanı J. Foster Dulles’in geliştirdiği “çevreleme” politikası ile Güney Asya ve Ortadoğu’nun savunmasını, Batı ittifakıyla birleştirme ve bu yolla bir “güvenlik koridoru” oluşturma çabalarının bir sonucu olarak doğmuştur” şeklinde belirtilmiştir (Erkal, 2007:446-447).

Bağdat Paktı öncesinde Ortadoğu’da savunma iş birliği ve güvenlik konusunda yapılan ilk ittifak Sadabad Paktı’dır. 1937 yılında Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında kurulan bu pakt, uzun süreli olmamıştır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Ortadoğu’dan vazgeçen İngiltere bu bölgedeki çıkarını korumak amacıyla Türkiye’nin de dahil edileceği Ortadoğu komutanlığı gibi birtakım komplolara girişmiştir fakat başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Ortadoğu’nun savunulmasında bölgede sömürgecilik alanında kötü bir geçmişe sahip olmayan ABD’nin el atmasıyla çevreleme politikası, Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya arasında tesis edilen Balkan

Paktı'ndan sonra SEATO ve NATO'yu birbirine bağlaması açısından Ortadoğu savunma ittifakının oluşturulması amacıyla çeşitli çabalarda bulunulmuştur.

“İngiltere ve Türkiye'nin ortak çalışmaları sonunda kurulmuş bölgesel bir savunma iş birliği teşkilatı olan Bağdat Paktı'na giden yolda ilk çalışmaları ABD yaparak 28 Aralık 1953'te Pakistan ile bir teknik ve ekonomik yardım antlaşması ile 19 Mayıs 1954'te Karşılıklı Savunma İçin Yardım Antlaşması'nı imzaladı” şeklinde belirtilmiştir (Erkal, 2007:446-447).

Bu antlaşmayla birlikte Pakistan bölgesel müdafaaya katılacağını belirtmiştir. İngiltere, Türkiye'nin NATO'da yer almasını istemiyordu. Bu durum karşısında Türkiye NATO'da yer alması durumunda, Ortadoğu müdafaasında görev alacağını ödününü verdiği için bir bakıma bu ittifaka dahil olacağını kabul etmiştir. Bu sebeple Türk yöneticileri Lübnan, Suriye ve Irak yöneticileriyle yoğun bir temas haline girmişlerdir. Bunun sonucunda “Bağdat Paktı'nın ilk çemberini, Irak ile Türkiye arasında olan görüşmeler sonunda 12 Ocak 1955'te yayımlanan Türk-İrak Deklarasyonu teşkil etti. Bu deklarasyonla kurulması düşünülen paktla ilgili görüşler dile getirildi” tanımı yapılmıştır (Erkal, 2007:446-447). Dönemin Türkiye Başbakanı olan Adnan Menderes, bu pakta Lübnan ve Suriye'nin de katılmalarını sağlamak amacıyla Beyrut ve Şam'ı ziyaret etmiştir ama bu ziyaretlerde başarı sağlayamamıştır. “Bağdat'ta 24 Şubat 1955'te Türkiye ile Irak arasında sekiz maddeden oluşan Karşılıklı Güvenlik ve Savunma İş birliği Antlaşması imzalanmış oldu. Bu antlaşma Bağdat Paktı'nın özünü oluşturdu” (Erkal, 2007:446-447).

BM Yasası'nın 51. maddesine uygun şekilde imzalanan Karşılıklı Güvenlik ve Savunma İş birliği Antlaşması, müdafa ve güvenlik amacıyla iş birliği içinde bulunmayı, iç işlere karışmamayı, aralarında meydana gelebilecek meseleleri barışçıl yollarla çözümlenmeyi, paktla uyuşmayacak uluslararası anlaşmalar altına girmemeyi öngörmüştür. Bu Paktta, Arap Birliği üyeleri ile bölgede bulunan barış ve güvenlikle alakadar olan ve taraflarınca tanınmış, kabul görmüş ülkelere üyeliğin açık olduğu, en az dört ülkenin bu pakta katılmasından sonra bakanlık seviyesinde bir daimi konseyin kurulacağı, paktın 5 yıl boyunca yürürlükte kalacağı ve bu 5'er yıllık sürelerde yenileneceği kararı alınmıştır.

“Asıl hedefi bölge devletlerini ortak bir teşkilat içinde birleştirmek olan, Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’ya inmesini engel olmak, bölgenin savunmasını Batı savunma ittifakıyla birleştirmek ve Batı’nın bölgedeki çıkarlarını korumak olan Bağdat Paktı, 5 Nisan 1955’te İngiltere, 23 Eylül 1955’te Pakistan ve 3 Kasım 1955’te de İran’ın katılmaları üzerine Kasım 1955’te Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında Karşılıklı Güvenlik ve Savunma İş birliği Teşkilatı haline dönüştü” şeklinde ifade edilmiştir (Erkal, 2007:446-447).

Bölgede bulunan ülkelerinin ortak ihtiyaçları olan savunma ve güvenlik için iş birliğini sağlamak amacıyla oluşturulan bu pakt, ortaya çıkış aşamasındaki hatalar sebebiyle bölgede birleştirici olamamakla beraber tam aksine Ortadoğu’yu birbirinden ayırmıştır. Böylece Bağdat Paktı bloklaşmalara ve çatışmalara neden olmakla beraber bölgeyi uluslararası çatışmaların olduğu bir alana çevirmiştir. Arap Birliği’ne üye olan ülkelerden yalnızca Irak’ın bu paktta yer alması, bölge ülkesi olmamasına rağmen eski bir sömürgeci ülkesi olan İngiltere’nin bu paktta üye olması ve bölgede Batı taraflı bir politika anlayışında görülen Türkiye, Pakistan ve İran’ın paktta dahil olmaları nedeniyle, Batı’ya tepkili olan ülkeler tarafından eleştirilmiş ve bu durum Batı sömürgeciliğinin yeni oluşumu olarak ele alınmıştır. Bunun neticesi “Suriye, Mısır ve Suudi Arabistan kendi içlerinde ayrı bir antlaşma imzalamak amacıyla görüşmelere başlamış, Irak Arap dünyasında iyice yalnızlığa bırakılmış, bu olayları kendi güvenliğine yönelik bir tertip olarak değerlendiren İsrail ise diğer Arap ülkeleri gibi şiddetli tepki göstermiştir” şeklinde belirtilmiştir (Erkal, 2007:446-447).

Bu paktın oluşmasında büyük bir çaba harcayan ABD, Bağdat Paktı’nın mevcut bölgede birlik sağlayamayacağını anlaması üzerine paktta üye olmamakla birlikte, ilgisiz olduğunu da ortaya koymuştur. ABD bu ittifakın Ortadoğu’da istikrar ve güvenlik sağlaması bakımından önem taşıdığını ve bu paktı destekleyeceğini bildirmiştir. Bağdat Paktı’nın amacı, Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’ya girişini engellemek yönündedir fakat bu amacın tam aksi yönünde Sovyetler’in bölgeye girişi hız kazanmıştır. Bu paktta karşı çıkan bir tutum takınan Mısır ise Çekoslovakya ile silah yardımlaşmasını amaçlayan bir antlaşma yaparak Doğu bloku ülkeleri ve Sovyetler Birliğiyle yakınlık kurmuştur. ABD’nin Bağdat Paktı sayesinde bölgedeki

nüfuzunu arttırmaya çalışması karşısında bulunan Arap ülkelerini Sovyetler Birliği'ne yöneltmiştir, böylece Sovyetler Birliği'nin bu bölgedeki nüfuzu ve gücü artmıştır.

Sonuç olarak DP döneminin dış politika anlayışının unsurlarından biri olan Bağdat Paktı, Türkiye açısından başarılı olamamıştır. Özellikle Türkiye'nin batı ittifakı içerisinde yer alması ve Ortadoğu sahasında Batılı sömürgeci olarak anılan ülkelerle birlikte tutum sergilemesi, Araplar arasında çıkan çatışmalarda sık sık bu durum yüzünden karşı karşıya gelmenin yanında, kendisine yönelen olumsuz eleştirilerin sayısını da arttırmıştır. Türkiye'nin, Irak hariç diğer Arap ülkelerinin de bu paktta yer alacağı düşüncesi Suriye ve Mısır ile olan ilişkileri zayıflatmıştır. 1945 yılından sonra aksi yönde ilerlemeye başlayan Arap ve Türk ilişkileri Bağdat Paktı nedeniyle tamamen kopma aşamasına gelmiştir. Bu paktın oluşumunda önemli bir rol oynayan Türkiye'nin doğrudan Sovyetler Birliği ile ilişkileri de zarar görmüştür. Bu Pakt nedeniyle ABD ve Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da karşı karşıya gelmesiyle, Türkiye bunun etkilerini fazlasıyla görmüştür.

Bağdat Paktı'nın tek Arap üyesi olan Irak, diğer Arap ülkeleri tarafından yalnız bırakıldığı gibi karşı bir görüşün gelişmesi de engellenememiştir. Bunun sonucunda 14 Temmuz 1958 tarihinde Irak'ta bu paktın sonu gelmiştir. Yeni Irak yönetiminin iktidarı ele almasıyla 24 Mart 1959 tarihinde ittifaktan ayrıldığını bildirmiştir. Bunun neticesinde Bağdat Paktı merkezini Ankara'ya taşımış ve ismini "CENTO" şeklinde değiştirmiştir.

2.3.4. Bandung Konferansı

Bandung konferansı 1955 yılında Endonezya'da toplanmıştır. Endonezya, Hollanda'nın himayesi altında bulunuyorken, 1945 yılından itibaren bağımsızlık mücadelesine başlamıştır. Bu mücadelenin sonunda 1949 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Endonezya bağımsızlığını ilan edince, 18-24 Nisan 1955 tarihinde tekrar toplanılmış ve Asya-Afrika Konferansı ismini almıştır. Afrika'da 1955'e kadar neredeyse sömürge ülke kalmamıştır. Bu konferans "Konferansa katılan 29 ülke vardı; Afganistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Etiyopya, Filipinler, Gana, Irak, İran, Japonya, Kamboçya, Laos, Liberya, Libya, Lübnan, Mısır, Nepal, Sudan, Suriye, Suudi Arabistan, Tayland, Türkiye, Ürdün, (hem Güney hem Kuzey) Vietnam ve Yemen gibi

Ülkelerin temsil edildiği toplantıda sadece 6 Afrika lkesi bağımsızdı; Mısır, Habeşistan, Gana, Liberya, Libya ve Sudan” şeklinde tanımlanmıştır (Çıvgın ve Yardımcı,2008:273).

Bu Konferans’ın amacı, henüz sömürgecilikten kurtulmuş olan Asya ve Afrika lkelerinin, Sovyet Rusya ve ABD gibi iki süper güç karşısında kendilerini korumak için dayanışma ve birlik sağlamaktı. Türkiye, Irak ve Pakistan bu önemli toplantıda Batı tarafını temsil etmekteydi. Konferans’ın bir diğer amacı, Afrika ve Asya için iyi niyet ve iş birliğini yükseltecek önlemleri almak, ayrıca bu ulusların sosyal ve ekonomik meselelerini incelemek, sömürge ve ırkçılık meselelerini görüşmektir. Türkiye’nin Bandung Konferansı’na davet edilmesi, dış politika anlayışı bakımında değil, sadece Asya’daki geniş topraklarda hakkı bulunmasından dolayıydı. Türkiye en başta Bandung Konferansı’nda yer almak istememiş ve bu daveti reddetmişti. Bunun sebebi DP yönetiminin tarafsız bir dış politika anlayışının mümkün olamayacağı düşüncesinden kaynaklanıyordu. Fakat bu durum Türkiye açısında “müttefiklerinin ve özellikle ABD’nin ısrarı sonucunda, Türk Hükümeti 1955 Mart’ında Konferans’a katılma kararı vermiştir” şeklinde belirtilmiştir (Tuncer,2013:109-110). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bağımsızlığını ilan eden Afrika ve Asya devletleri, Batı ve Doğu Bloklarını sömürgeciliğin ve emperyalizmin devamı niteliğinde gördükleri için farklı bir teşkilatlanma yolu izlemişler ve bunun neticesinde de Bandung Konferansı’nı oluşturmuşlardır. Tarafsız olanlar daha sonradan Bağlantısızlar ismini alan devletlerdir, bu devletler Bandung Konferans’ında dünya barışının sağlanması adına fikir ve temennilerini dile getirmişlerdir.

Türkiye’nin de yer aldığı bu konferansta, ulusların sunmuş oldukları beyanatların nerdeyse hiçbiri, Tarafsızlık görevini üstlenmemiştir. Bazıları Sovyet Rusya’nın benimsediği komünizme tepki gösterip ABD’nin politikalarını destekler iken; bazıları da ABD’nin geliştirdiği askeri ve ekonomik ittifakları eleştirerek, Sovyet Rusya tarafında olduklarını gösteren beyanatlarda bulunmuşlardır. Bu konferansta Türkiye’de beyanatlarda bulunmuştur. Fakat Bandung Konferansı, üçüncü blok oluşturma girişimi ya da tarafsızlık anlayışından ziyade, Batı ile Doğu Bloklarının kendilerine yönelik oluşturacakları olumsuz durumları ve tehlikeleri tartıştıkları bir

konferans halini almıştır. Bu durum Türkiye açısından da tarafsız bir tutum sergilemeyi imkansız kılmıştır.

2.3.5. Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları

DP, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimler sonucunda iktidar olmuştur. Bunun neticesinde dış politika anlayışı bakımından, Yunanistan ile aralarında Kıbrıs meselesine dair herhangi bir problem olmadığını ifade etmiştir. Kıbrıs, İngiltere'nin egemenliğinde bulunduğundan dolayı, DP hükümeti bu durumu dile getirmekten kaçınmıştır. Fakat Türkiye söz konusu koşulların değişmesi halinde, tutumunun da değişeceğini belirtmiştir. Türkiye bu politika anlayışını benimseyerek, Sovyet baskısı ve yayılmasına karşılık kendi güvenliğinin ve varlığının sürekliliğini sağlamayı hedeflemiştir. Aynı zamanda Türkiye 1952 ve 1954 yılları arasında NATO'ya üye olmasıyla elde ettiği güvenliği genişletmek ve büyütme açısından bir hamle yapmaya çalışmıştır. Bu durumu Uçarol "Yunanistan İngiltere'ye aday resmen istediğini beyan etmiş, Türkiye'nin Yunanistan ile Balkan İttifakını gerçekleştirmeye çok daha önem vermiş, Kıbrıs sorununda başlangıçta pasif kalmasına ve mesafe kaybetmesine neden olmuştur" şeklinde belirtmiştir (Uçarol,1995:742-743).

Kıbrıs meselesi Yunanistan tarafından, 16 Ağustos 1954'te, BM'nin önüne şikayet olarak sunulunca bu durum milletlerarası bir problem şekline dönüşmüştür. Yunanistan, sunduğu şikayette Kıbrıs Adası'nda bulunan yurttaşlarının kendi geleceklerini kendileri tayin etmeli ilkesinin uygulanmasını belirtmiştir. Bunun neticesi "Birleşmiş Milletler, sorunun görüşülmesini gündeme almasına rağmen Yunanistan'ın isteğini onaylanmamıştır" şeklinde açıklanmıştır (Uçarol,1995: 741).

Durumun böyle sonuçlanması Başbakan Adnan Menderes'i fazlasıyla memnun etmiştir bunun neticesinde 18 Aralık 1954'te Adnan Menderes, verdiği bir demeçte: "Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelenmemesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor." Şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur (Armaoğlu,2000:531). Bu durum neticesinde Yunanistan'ın Kıbrıs için isteklerinin resmi bir politika olarak ortaya çıkmasıyla bu mesele milletlerarası bir mevzuya dönüşmüştür bunun yanında İngiltere'nin Kıbrıs'taki egemenliğinden vazgeçeceği olasılığının ortaya çıkmasıyla

DP, Kıbrıs ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu hususta iki temel ilke benimsenmiştir. Buna göre birincisi, uluslararası kamuoyuna sunulacak dokümanlar yoluyla, Türkiye'nin de Kıbrıs için aynı haklara sahip olduğu konusunda dünya kamuoyunu ikna etmek. İkincisi, Kıbrıs meselesinin kesin çözümü sağlanana kadar burada yaşayan Kıbrıs Türklerinin, Yunanistan baskılarına karşı koyabilmeleri için desteklenmeleri hususudur. Rumlar bu durumdan hiç hoşnut kalmadığı için kendi aralarında gizli bir örgütlenme haline girerek İngiltere ve Türkiye'ye karşı bir tutum sergilemişlerdir.

Uçarol bu durumu “Çünkü amaçları Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamaktır. Kıbrıs'ta olayların böylece bir kargaşa haline gelmesi üzerine İngiltere ‘Doğu Akdeniz Savunması ve Kıbrıs Sorununu’ görüşmek amacıyla 30 Haziran 1955 tarihinde Türk ve Yunan hükümetlerine resmen çağrıda bulundu” şeklinde ifade etmiştir (Uçarol,1995:743). Bunun neticesinde Kıbrıs meselesinin çözümlenebilmesi için Londra'da bir konferans oluşturulmasına karar verilmiştir. Böylece “Üç hükümetin ortak kararıyla konferans tarihi 29 Ağustos 1955 olarak karar alınmıştır” (Sakin ve Dokuyan, 2013: 54-55). Konferansın İngiltere açısından başka amaçları da olmuştur bu amaçlardan en belirginini, Türkiye'nin kendi taraflarında yer almasını sağlayarak, Rumlar tarafından kendilerine yüklenen sömürgecilik imajından kurtulacak olmaları düşüncesidir. Aslında İngiltere'nin asıl amacı, Türkiye ve Yunanistan'ı birbirine karşı kışkırtarak zaman kazanmak ve daha fazla imkan sağlamak amacıydı. Bunun neticesi “Türkiye, taraf olduğunu kabul ettirmek için iyi bir fırsat kabul ettiği bu konferans davetini derhal, Yunanistan ise Türkiye'nin taraf olmasından korktuğu için tereddütle kabul etmiştir” şeklinde belirtilmiştir (Sakin ve Dokuyan,2013:55).

Nitekim 29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı toplanmıştır. Bunun sonucunda “İngiltere, Yunanistan'a Adaya özerklik vermeyi teklif etmiş; Yunanistan ise self determinasyon talebini tekrarlayıp ve bu yolla da adanın kendisine katılmasını istemiştir” (Uçarol,1995:744).

Kıbrıs Meselesinin Türkiye basınına sürekli yansımaya rağmen, 28 Ağustos 1955 tarihinde, Londra Konferansı toplanmadan bir gün öncesinde, Rumların Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri katledecekleri haberleri dilden dile dolaşmaya başlamıştır, bu haber karşısında Türk halkı pimi çekilmemiş bir bomba halini almıştır. Bunun üzerine 5 Eylül gecesi, Selanik'te bulunan Türk konsolosluğuna ve Mustafa Kemal Atatürk'ün

evine bomba atılmasıyla patlama noktasına gelmiş ve bunun neticesinde zincirleme olaylar gelişmeye başlanmıştır.

“Bomba haberi ilk olarak 6 Eylül günü radyoda 13.00 haberlerinde verilmiştir” (Demirer,2006:76). Bu haber İstanbul Ekspres gazetesi aracılığıyla bütün İstanbul’a yayılmıştır. Özellikle İstanbul’da bu duruma büyük bir duyarlılık gösterilmiştir. Bunun neticesinde “gençleri örgütleyen ‘Kıbrıs Türktür Cemiyeti’, bomba olayını protesto etmek amacıyla Taksim’de miting düzenleme girişimlerini hazırlamaya başlamışlar. Bu gelişmelerle beraber 6 Eylül gecesi patlak verecek olayların temellerini atmışlardır” şeklindeki haberler basında yer almıştır (Milliyet,1955:3). Neticesinde şehirde büyük gruplar toplanmış ve protesto amaçlı yürüyüşler yapılmıştır. Rumlara ait mağazaların ve dükkanların camları kırılmıştır. 23.00’den sonra 1. Ordu’ya bağlı olan askeri birlikler bu olaylara müdahale etmek durumunda kalmışlardır. Meydana gelen bu olaylarda Kıbrıs Türktür Cemiyetinin bağlantısı olabileceği düşüncesiyle 8 Eylül’de bu cemiyet kapatılmıştır. Bunların neticesinde “Menderes, 10 Eylül’de İç İşleri Bakanı Namık Gedik’in istifasını istemiş o da istifa etmeyi sessizce kabul etmiştir” (Tuna,2010:206).

DP, 6-7 Eylül Olayların yaşanmasından sonra İngiltere’nin Kıbrıs’tan çekileceği fikrini tekrar öne sürmesiyle, Adanın yeniden Türkiye’ye kazandırılması tutumunu benimsemiş ve bu bağlamda adımlarını hızlandırmıştır. Benimsenen bu dış politika tutumu 1956 yılına kadar yani Radcliffe Anayasası’nın gündeme getirilmesine kadar devam etmiştir. İngiltere, Radcliffe Anayasası sayesinde self determinasyon hakkının her iki Kıbrıs halkına da tanınabileceğini öne sürünce DP yapacak hamle bulamamıştır. Londra ve Zürih Antlaşmaları ile birlikte bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması kabul edilmiştir. Londra ve Zürih Antlaşmalarına göre Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Adada barışın sağlanması noktasında önceliği ele alan ve güvenceyi sağlayan devletler pozisyonuna yükselmiştir. Bu iki antlaşmada, Adada bulunan iki toplumun da nüfus oranına göre bir yönetim anlayışı planlanmıştır, bu yönetim anlayışı paylaşım üzerine oluşturulmuştur. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı bir Rum olmuş, yardımcısı bir Türk olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak bakanların ve milletvekillerinin dağılımları yine iki toplumun nüfus oranına göre planlanmıştır.

2.3.6. Batı Trakya Meselesi

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile beraber Batı Trakya Türk azınlığının statüsü de belirlenmiştir. Lozan'da Azınlıklarla ilgili "Mübadele Protokolü" ve "Azınlıkların Korunmasına Dair Protokol" şeklinde iki ayrı antlaşma imzalanmıştır. II. Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı sebebiyle güncelliğini kaybeden Türk ve Yunan ilişkileri DP dönemi yani 1950'li yıllarda yeniden gündeme gelmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Batı Trakya'ya gerçekleştirdiği ziyaret, bölgedeki Türklerin biraz da olsa rahatlamasını sağlamıştır. Türkiye ve Yunanistan aralarındaki ilişkiyi geliştirmek için 1951'de, Kültür Antlaşması ile İkamet, Ticaret, Seyr-ü Sefain Antlaşmasını imzalamıştır. Fakat bu antlaşmalardan Kültür Antlaşması, Batı Trakya Türkleri için mevcut durumu düzeltmemiştir. Bu antlaşmalar Batı Trakya'daki ortaöğretim sorununun çözümünü dahi halledememiştir. "Gümülcine'de 1952 yılında açılan Celal Bayar Lisesi de bu antlaşmanın sonucunda değil, "Azınlık Lisesi Kanunu" ile açılmıştır" (Özgüç,1974: 47).

Bu durum yerel gazete haberine "1954 yılı başlarında İskeçe'de Tekke Mahallesinde yaşayan yurttaşlarımıza hakaret derecesine varan söylemlerde bulunsalar da Türkiye'ye dönmeleri için baskı yapılmış olsa da olay resmi mercilere intikal etse de gereken önlemler alınmamıştır" şeklinde yansımıştır (Vatandaş, 13.1.1954: 1). Olaydan yaklaşık iki hafta sonra 5 Türk, Batı Trakya'dan ülkemize iltica etmiştir. Bu durum basında "Gelen mülteciler Yunanistan'ın Türkler için yaşanmaz bir yer haline geldiğini vurgulamıştır" şeklinde yer almıştır (Vatandaş, 3.2.1954: 1). Bu durum neticesinde yerel gazetede yer alan habere göre "Mart 1954'te de toplam 34, Nisan ayında 25, Haziran ayında 1, Temmuz ayında 6, Ağustos'ta 17 Türk Meriç Nehrini yüzerek geçmek suretiyle ülkemize iltica etmiştir" şeklinde belirtilmiştir. (Vatandaş, 23.3.1954: 1; Vatandaş, 1.5.1954: 1; Vatandaş, 25.6.1954: 1; Vatandaş, 20.7.1954: 1; Vatandaş, 25.8.1954: 1).

Batı Trakya'dan ülkemize ilticaların devam etmesi üzerine Edirne'de mültecilerin iskan edebilmesi için gerekli çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca Lozan Anlaşması gereği İstanbul'daki Rum tebaa ile Batı Trakya'da yaşayan ırkdaşlarımız karşılıklı mübadele dışında bırakılmıştır. Bu durum basına "Hükümet yapmış olduğu kanun değişiklikleriyle Batı Trakya'da zor şartlarda yaşayan Türklerin ülkemize iltica

etmesine izin verilmiştir” şeklinde yansımıştır (Vatandaş, 23.3.1954: 1; Vatandaş, 1.5.1954).

Bunun neticesinde “Temmuz 1954’te Batı Trakya’dan göç eden vatandaşlarımızın Yunanistan’da kalan mal bedellerinin karşılanması hususunda Yunanistan’a bir nota verilmiştir” (Vatandaş, 22.7.1954: 1). Gümülcine’de yaşayan Türklerin tarlalarına Ekim 1954’te büyük tahribat yapılmıştır. Bu durum “Olaylar esnasında jandarma ve diğer yetkili merciler müdahalede bulunmamış görmezden gelmişlerdir” şeklinde yansımıştır (Vatandaş, 9.10.1954: 1). 24 Ekim 1954 tarihli Vatandaş gazetesi “Batı Trakya’dan Kaçmaya Hazırlananlar Çoğalıyor” manşet yazısıyla yayınlanmıştır. Haberin devamında “Yunanistan’ın Batı Trakya’da yaşayan Türk azınlığı tasfiye için sistemli bir biçimde çalıştığı belirtilmiştir” (Vatandaş, 24.10.1954: 1). Bir diğer basına yansıyan haber “Batı Trakya’dan kaçmaya hazırlananlar çoğalıyor. Yunanistan, oradaki Türk azınlığını tasfiye için düzenli bir şekilde çalışıyor” manşetleri yükselmiştir (Vatandaş, 24.10.1954: 1). Rumlar tarafından kasıtlı olarak Gümülcine’de yaşayan Türk azınlığa iş verilmemekle birlikte işsiz kalan vatandaşların da Yunanistan Çalışma Bakanlığı’na müracaatları sonuçsuz bırakılmaktadır. “Gümülcine’de Türkler işsiz bırakılıyor. (...) İşsiz kalan gençler, Çalışma Vekili Gonnis’e müracaat ederek tedbir alınmasını talep etmişlerse de bundan hiçbir sonuç alınamamıştır. İşsizlik tehlikesi sebebiyle yakında Türkiye’ye yeni ilticaların vuku bulacağı haberi yollanmaktadır.” (Vatandaş, 15.12.1954: 1).

Yunanistan tarafından Batı Trakya’yı Türklerden arındırma faaliyetleri 1955 ve 1956 yıllarında da artarak devam etmiştir. Nisan 1955’e gelindiğinde Batı Trakya’da bulunan birçok boşalmaya yüz tuttuğu ya da köyün boşaldığı görülmektedir. Elmalı Köyü’nün verdiği muhacir sayısı 100 kişiden fazladır.

Hamitli Köyü ise 10 haneye kadar inmiştir. Kızılca Mürsel’e ve Kara Pazar Köylerinin ise tamamı göç vermiştir. “Köylülerin terk etmek zorunda kaldığı haneleri ve topraklarını Yunanlılar yok pahasına almıştır. Boşalan köylere de planlı ve düzenli bir şekilde Yunan nüfusu yerleştirilmiştir” (Vatandaş, 15.4.1955: 1). “Batı Trakya Türklerimiz ise arasında hızla yayılmakta olan Türkiye’ye hicret fikri yer almakta. Son zamanlarda birçok köyler boşalmıştır. Elmalı köyü haneden fazla muhacir vermiştir.

Hamitli ise 10 haneye inmiştir. Kızılca Mürsel'e toptan Türkiye'ye göçtüğü görülmektedir. Davutlu köyünün nüfusu da yarıya inmiştir.

Bu durum basında “Kara pazarlar köyü sakinlerinin ise toptan Türkiye'ye geçmeye hazırlandıkları öğrenilmektedir. (...) Yunanlılar Batı Trakya bulunan Türkleri kaçırmak için ellerinden geleni yapmakta ve her türlü güçlüğü çıkarmaktadırlar. Yunan idarecileri zaman kaybetmeyip, Türk köylerinden boşalan yerlere derhal evvelce tespit edilmiş bir plana göre Yunanlıları getirmektedirler (...)” şeklinde yer almıştır (Vatandaş, 15.4.1955: 1).

1956'den itibaren Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılar daha da artmış, Yunanistan bölgede yaşayan Türkleri göçe zorlamıştır. Bu esnada Türkiye'nin göçmenlere serbest geçiş vizesi vermesiyle beraber Batı Trakya'da birçok köy boşalmaya başlamıştır. “18 Ağustos 1956 tarihli Vatandaş gazetesi ‘Yunanistan’da Baskı Artıyor’ manşetiyle çıkmıştır. Haberin devamında Türklere saat 20.00’den sonra sokağa çıkma yasağı uygulandığından, askere alma bahanesiyle Türk köylerinin dağıtıldığından ve Batı Trakya’dan ülkemize göçün devam ettiğinden bahsedilmiştir” (Vatandaş, 18.8.1956: 1). “Yunanistan’da ırkdaşlarımıza karşı baskı son haddini bulmuştur. Bu baskıya dayanamayan Gümülcine havalisinden 12 ırkdaşımız hududu geçerek hudut makamına sığınmışlardır. Bunların anlattıklarına göre; Batı Trakya bulunan ırkdaşlarımıza türlü zorluklar çıkarılmakta askere alınacakları bahanesiyle yerlerinden yurtlarından edilip çeşitli bölgelere dağıtılmakta ve geceleri saat 20:00’den sonra sokağa çıkmaları men edilmektedir. (...)” şeklinde haberler yer almıştır (Vatandaş, 18.8.1956: 1).

Bu durumların neticesinde “1957 yılının başlarından itibaren artan baskılar üzerine Batı Trakya’dan sonra On iki Ada’dan da ülkemize göç başlamıştır” (Vatandaş, 12.2.1957: 1). “Bildirildiğine göre, Batı Trakya’dan sonra 12 adadan da Türkiye'ye ilticalar başlamıştır. Bu cümleden olarak dün iki ayrı adaya mensup 10 ırkdaşımız adadan bindileri sandallarla Enez hudut makamlarına sığınmışlardır. (...) Hudut makamları tarafından mültecilerin iskan ve iâşa işleri temin edilmiştir.” (Vatandaş, 12.2.1957: 1). Bu durumu Gökçen”1920’li yıllarda %85’i Türk olan Batı Trakya nüfusunun, günümüzde yalnızca %30’unu Türkler oluşturmaktadır” şeklinde ifade etmiştir (Gökçen, 2003: 51). Tüm bu olanların neticesinde “Ağustos 1957’de

büyük çoğunluğunu Batı Trakyalıların oluşturduğu, 2853 göçmenin Türkiye vatandaşlığına kabulü hakkındaki kararname yayınlanmıştır” manşeti basında yer almıştır (Vatandaş, 26.8.1957: 1).

Bunlara bağlı kalarak, bir sonraki bölüm olan DP döneminde Edirne ili incelemesinde Batı Trakya göçmen meselesi daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir. Çalışmamın bir sonraki bölümüne geçmeden hemen önce, DP dış politika anlayışı ile ilgili genel olarak; Tüm bu antlaşmalara ve ikili ittifak ilişkilerine bakıldığında DP dönemi dış politikasının, Türkiye açısından ittifak arayışları olarak değerlendirilebilir. Fakat başlarda dış politika anlayışının öncelikle güvenliğe dayandığını öne süren DP ikili bir durum yaratmıştır. Çünkü özellikle Balkan İttifakı ve Bağdat Paketi'nin Türkiye'nin güvenliğine yarar getirmediği gibi antlaşmaların dışında kalan ülkelerin de tepkisini çekmesine sebebiyet vermiştir. Bunların dışında, Kıbrıs Meselesi ve Batı Trakya Meselesi ise gergin ve trajik sahnelere sebebiyet vermiştir. Bu durum DP dış politika anlayışının genel olarak olumsuzluklarla sonuçlandığını ortaya koymaktadır.

1950-1960 Türkiye siyasi tarihinde siyasi, ekonomik, iç ve dış politika hususlarında meydana gelen değişim ve gelişimleri genel olarak değerlendirdikten sonra, mevcut verilerden yola çıkarak bu dönemde özellikle Türkiye'nin iç ve dış politika durumunu ve etkilerini daha iyi değerlendirebilmek amacıyla çalışmaya Edirne örneğiyle devam edilecektir.

3. 1950-1960 DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EDİRNE SİYASİ TARİHİ

Edirne, geçmişten günümüze yaşadığı siyasi oluşumlar ve stratejik konumu bakımından, Avrupa'ya açılan bir köprü vazifesi görmektedir. Bu özelliği kenti asırlar öncesinden günümüze kadar, Türkiye'nin önemli sınır kentlerinden biri yapmaktadır. Buna bağlı olarak DP dönemi, 1950-1960 yılları arasında Edirne ilinin siyasi durumunu daha iyi değerlendirebilmek için genel seçimlerde Edirne'den çıkan dönemin milletvekilleri ve yerel seçimleri, ekonomi, eğitim, sağlık, göçmen meseleleri ve 1960 darbesinin Edirne'ye yansımaları başlıkları altında incelenebilir.

3.1. Demokrat Parti Dönemi Edirne Milletvekilleri ve Edirne Yerel Seçimleri

1950 genel seçimlerinde DP'nin, Edirne'de ki oy dağılımına bakacak olduğunda, DP yüzde 47.715, CHP yüzde 36.238 ve MP yüzde 4.178 oy almıştır. Bu durum neticesinde 1950 genel seçimlerinde DP, Edirne'den TBMM'de görev yapmak üzere 5 milletvekili çıkarmıştır. TBMM'nin 9. Dönemine denk gelen bu seçimlerde, DP'nin TBMM'de görev yapan Edirne milletvekilleri sırasıyla şu isimlerdir; Arif Altınalmaz, Rüknettin Nasuhioğlu, Mehmet Enginün, Cemal Köprülü ve Hasan Osmadır. Bu isimlerden Rüknettin Nasuhioğlu aynı zamanda dönemin İçişleri Bakanlığını yapmıştır.

TBMM'nin 10. Dönem milletvekillerinin belirleneceği, 1954 genel seçimlerinin Edirne'deki oy dağılımına bakıldığında; DP yüzde 61.4, CHP yüzde 34.8 ve CMP yüzde 3.7 oy almıştır. Bunun sonucunda DP'nin Edirne'de oy oranını bir önceki döneme göre arttırdığı söylenebilir. 1954 genel seçimlerinde DP, TBMM'de görev yapmak üzere Edirne'den 6 milletvekili çıkarmıştır. Bu isimler sırasıyla; Rüknettin Nasuhioğlu, Mehmet Enginün, Cemal Köprülü, Hasan Maksudoğlu, Sabahattin Parsoy ve Kemal Yaşinkılıç olmuştur.

DP'nin son dönemini yaşayacağı 1957 genel seçimlerindeki Edirne'deki oy oranları dağılımına bakıldığında; DP yüzde 53, CHP yüzde 37 ve CMP yüzde 6 oranında oy almıştır. Bunun neticesinde DP, Edirne'den 5 milletvekili çıkarmıştır.

TBMM’de görev yapacak 11. Dönem Edirne milletvekilleri şu isimler olmuştur; Sabahattin Parsoy, Mükerrerem Sarol, Rasih Gürkan, Nurettin Manyaş ve Kadrettin Oğuzalıcı’dır. Buna göre DP’nin Edirne’deki oy oranında bir önceki döneme göre nispeten bir düşüş yaşandığı söylenebilir. Bunun yanında, DP’nin 3 döneminde de Edirne’deki oy oranının diğer partilere göre yüksek olduğunu ve özellikle CHP ile tıpkı ülke genelinde olduğu gibi Edirne’de de muhalif bir durum oluştuğu söylenebilir.

DP dönemi Edirne yerel seçimlerindeki duruma bakacak olunduğunda; “İl Genel Meclisi seçimlerinin 8 Ağustos 1954’te yapılması kararlaştırılmıştır” (Vatandaş, 27.5.1954: 1). Seçimlerin Ekim ayına ertelenmesi yönünde kanun tasarısı çalışmaları başladığı da seçimlerle ilgili hazırlıklar da başlatılmıştır. Vatandaş Gazetesi Vilayet ve Belediye Seçim Kanunlarını 25 Haziran tarihli haberi manşetten vererek duyurmuştur.

Değişikliğe göre seçim tarihlerini icra vekilleri heyeti tespit edecek; “asil ve yedek üyeler ayrı ayrı gösterilecek; yedek üye asil üyeden daha fazla oy alsa bile yine de yedek üye olarak kalacaktır” (Vatandaş, 25.6.1954: 1). “İl genel meclisi ve belediye meclisinin görev süreleri değiştirilmiş ve kasım ayına kadar uzatılması kararlaştırılmıştır” (Vatandaş, 5.7.1954: 1). “Bakanlar kurulunca 7 Kasım 1954’te de muhtarlık ve belediye il genel meclisi seçimlerinin yapılması kararlaştırılmıştır” (Vatandaş, 20.9.1954: 1). İlerleyen günlerde ise muhtar seçimlerinin “7 Kasım’da yapılacağı duyurulurken belediye ve il genel meclisi seçimleri 27 Haziran 1955 tarihine ertelendiği bildirilmiştir” (Vatandaş, 15.10.1954: 1; Vatandaş, 17.10.1954: 1). Nisan 1955’te yeni bir teklif gelmiş ve belediye seçimlerinin ileri bir tarihe ertelenmesi istenmiştir” (Vatandaş, 28.4.1955). Kanun teklifi 11 Mayıs 1955’te TBMM’de görüşülerek karara bağlanmıştır. “Yeni kanuna göre il genel seçimleri eylülün ilk pazarında yapılacakken, belediye seçimleri her dört yılda bir kasımın ikinci pazarında olması kararlaştırılmıştır” (Vatandaş, 13.5.1955: 1).

7 Kasım günü muhtar seçimleri olaysız ve sakin geçmiştir. “Yurt genelinde seçime katılım düşük olmasına karşın Edirne’de katılım oranı yüksek olmuştur” (Milliyet, 8.11.1954: 1). “DP Gene Tuşla Galip” manşetiyle 8 Ekim tarihi Vatandaş Gazetesi çıkmıştır. “Zira muhtar seçimlerinin büyük çoğunluğunu DP’li adaylar kazanmıştır” (Vatandaş, 8.11.1954: 1). “Seçimleri 1926 yerde DP kazanırken, 251

yerde CHP, 4 yerde CMP, 147 yerde ise müstakiller ve diğer parti adayları kazanmıştır” şeklinde basında yer almıştır (Milliyet, 8.11.1954: 1,7).

Seçimlerin ardından muhalefet partileri tarafından, seçmenlere baskı yapıldığı şeklinde eleştiriler gelmiş ve mecliste sert tartışmalar yaşanmıştır. 25 Eylül 1955 tarihinde yapılan il genel meclisi seçimleri sakin geçmiştir. Seçimler neticesinde yurdun büyük çoğunluğunda DP’li adaylardan oluşmuştur. “Mustafa Kemal Özer, vatandaş gazetesi sahibi ve başyazarı olarak DP’den Enez İl Genel Meclisi üyeliğine seçilmiştir” (Vatandaş, 27.9.1955: 1). “Belediye Meclisi seçimleri 13 Kasım 1955 tarihinde tüm yurttan ve Edirne’de sükunet içinde gerçekleşmiştir” (Vatandaş, 14.11.1955: 1). Fakat “CHP ve CMP seçimleri protesto ederek seçimlere katılmamışlardır” şeklinde belirtilmiştir (Eroğul, 1990: 114). “1946 seçimlerinden beri %37,72 ile en düşük katılım bu seçimlerde olmuştur” (Güneş, 2013: 76). “Edirne’deki seçimlerde çok az bir farkla Türkiye Köylü Partisi kendini göstermiş ve kazanmıştır” (Vatandaş, 14.11.1955: 1). “Yurt genelinde ise DP’li adaylar seçilmişlerdir” (Vatandaş, 15.11.1955: 1). Edirne Belediye başkanlığına; “3 Aralık 1955’te müstakil ve Köylü Partili üyelere oluşan Edirne Belediye Meclisi toplanmış ve Ali Rıza Ataktürk’ten boşalan Belediye Başkanlığı’na seçimlerden 15 gün önce DP’den istifa ederek; seçimlerde bağımsız aday olarak bulunan Nuri Alışkan seçilmiştir” (Vatandaş, 5.12.1955: 1).

3.2. Demokrat Parti Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Ekonomi

Trakya Bölgesinin başlıca geçim kaynağı çiftçilik ve tarım olduğundan bu bölüm; Tarım ve Hayvancılık, Sanayi, Petrol ve Alt Yapı Çalışmaları olmak üzere dört alt başlık altında incelenebilir.

3.2.1. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Tarım ve Hayvancılık

DP, iktidara geldiği ilk yıllardan itibaren tarıma büyük önem vermiştir. Tarımın ülkemizde gelişmesi için de birtakım tedbirlere başvurmuştur. 1954 yılı itibariyle çiftçilere 13.550 traktör dağıtılmıştır. Trakya Bölgesi, yıllar boyu verimli topraklara sahip olması sebebiyle çiftçilik, tarım ve hayvancılık oldukça aktif bir rol

oynamaktadır. Bu bağlamda DP'nin vaatlerinde çiftçiyi destekleyen bir politika anlayışının olduğu görülmektedir.

Buna bağlı olarak 1945 yılında çıkarılan ve Mart 1950'de değiştirilen, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile birlikte muhtaç olan çiftçiye toprak dağıtımına başlanmıştı. "Topraklar çiftçiye 30 yıl vade ile dağıtılırken ödemeler 6 yıl sonrasında başlamaktaydı" (Vatandaş, 23.11.1954: 2). "1953 yılı sonuna gelindiğinde 505 köyde, toprağı bulunmayan 41.771 aileye, 2.241.354 dönüm arazi dağıtımı gerçekleştirilmiştir" (Vatandaş, 16.1.1954 :1). "1950 ile 1954 yılı arasında toplam 6.5 milyon hektar toprak köylüye dağıtılmıştır" (Vatandaş, 3.4.1954: 1). Bir diğer basına yansıyan haber "1954 yılı içerisinde zirai bilgi ve becerilerimizi geliştirmek amacıyla dört genç çiftçi ve hayvan yemi olarak kullanılacak mahsullerin üretimi ve hayvan çiftliklerinin idaresi konularında son teknolojileri tetkik amacıyla 11 ziraat teknisyeni Amerika'ya gönderilmiştir" şeklindedir (Vatandaş, 31.1.1954: 1; Vatandaş, 30.8.1954: 1).

"1957 yılında ise 200 çiftçi Almanya, 46 ziraatçı Amerika'ya gönderilmiştir" (Vatandaş, 26.3.1956: 1; Vatandaş, 2.4.1957: 1). Ziraat Bakanlığı tarafından yurdun muhtelif bölgelerinde ziraat aletlerinin kullanımı ile ilgili kurslar açılmıştır. 1954 yılında Tarım Bakanlığı tarafından Yüksek Ziraat Şurası kurulması hususunda kanun tasarısı hazırlanmıştır. "Tasarıya göre şura altı ayda bir toplanacak ve tarım bakanlığının hazırlamış olduğu projeleri inceleyerek lüzumlu gördüğü tedbirlerin alınması hususunda tavsiyede bulunacaktır" (Vatandaş, 4.2.1954: 1). "1954 yılının ocak ayında Tarım Bakanlığınca veterinerlerle 3 gün düzenli şekilde toplanılmış hayvancılığımızın kalkınması ile ilgili olarak kararlar alınmıştır" (Vatandaş, 3.1.1954: 1).

"Trakya'daki sığırların uzun yıllardır telef olmasına sebep olan hastalıkların araştırılması için tarım bakanlığınca dört veteriner görevlendirilmiştir, yapılan tetkikler neticesinde bu hastalıklara çözüm olarak aşı ve serumlar üretmeyi başarmışlardır" (Vatandaş, 7.2.1954: 1). "1953 yılında 9 milyon hayvana aşı ve serum tatbik edilirken bu sayı ve 1954 yılında 15 milyona çıkarılmıştır" (Vatandaş, 18.2.1954: 1). "1954 yılının ortalarına doğru özellikle hayvanlara çok zarar verdiği

görülen şarbon, şap ve çiçek hastalıkları için Veteriner Bakteriyolojisi Enstitülerine aşı ve serum imalatını hızlandırmaları için talimat verilmiştir” (Vatandaş, 9.5.1954: 1).

Ziraat Bakanlığı mevsim itibariyle gelişen bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadele için de seferberlik ilan edilmiştir. “Çalışan tüm veterinerler bu iş için görevlendirilmiştir” (Vatandaş, 22.6.1954: 1). “Nisan 1955’te de hayvan hastalıklarının önlenmesi için Ziraat Bakanlığı Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü tarafından büyük çapta bir program hazırlanmış ve uygulamasına başlanmıştır” (Vatandaş, 15.4.1955: 1). Hemen hemen tüm yurdu etkisi altına alan hayvan hastalıkları durumunun neticesinde Türkiye’ de ki pek çok ilde kurulduğu gibi, 1957’de Edirne’de de Hayvan Dispanseri kurulmuştur (Vet. Hekim Der. 88(2): 38-50,2017).

DP’nin 1954-1957 yıllarını kapsayan ikinci iktidar döneminde tedavüldeki para miktarı %19 artış göstermiş ancak; bu artış karşısında üretim önemli bir gelişme gösterememiştir. Bu durumda fiyat artışlarına sebebiyet vererek özellikle maaşlı kesimin alım gücünde önemli oranda düşüşe sebebiyet vermiştir. Eroğlu bu durumu “Bu dönemdeki fiyat artışı ortalama %13 seviyesinde olmuştur” şeklinde açıklamıştır (Eroğlu, 1990: 130). Ekonomik seviyedeki önceki dönemden gelen ekonomik gerilemeye karşın, DP’nin 1957-1960 döneminde üretime yönelik sanayi kolunu geliştirme çabaları devam etmiştir. “1958 yılının ilk yarısında çiftçiye 3,6 milyar liralık kredi sağlanırken bu miktar gazetelerde rekor seviye olarak ifade edilmiştir” (Vatandaş, 31.7.1958: 1).

Bu çerçeveden hareketle, “Ağustos 1958’de İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde Zirai Makine ve Aletler üzerine çalışma yapması için bir birim kurulmuştur” (Vatandaş, 19.8.1958: 1). Hükümetin zirai üretimi artırma çabalarına karşın, yerli üretim iç piyasayı karşılayamaz hale gelmiştir. “Amerika’dan Mart 1958’de 1.350 ton buğday; Aralık 1959’da 300.000 ton buğday, 25.000 ton mısır; Ocak 1960’ta 6.800.000 dolar tutarında keten, pamuk tohumu ve soya fasulyesi yağı; Mart 1960’da 40.000 ton buğday satın alınmıştır” (Vatandaş, 24.3.1958: 1; Vatandaş, 23.12.1959: 1). DP 1950-1954 dönemindeki tarım üretiminden hareketle yakalamış olduğu ekonomik kalkınma hamlesini sonraki iki dönemde de ne tarım ürünleri bazında ne de sanayi sektöründe yakalayamamıştır.

1958 yılından itibaren Edirne özelinden ve ulusal basına da yansıyan haberlerden hareketle yurttan ciddi manada kırmızı et sıkıntısı yaşandığını söyleyebiliriz. Et sıkıntısının önüne geçmek amacıyla Ziraat Bakanlığı'nca birtakım önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede tavukçuluğun, küçük ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin geliştirilebilmesi için birtakım çalışmalar yapılmıştır. “Kasaplar Cemiyeti Reisiyle yaptığımız konuşmayı okumuşsunuzdur. Cemiyet Reisine göre Edirne'nin et sıkıntısından kurtulabilmesi için iki çare var ya fiyatlar arttırılacak ya da kuzu kesimi beklenecek...” (Vatandaş, 13.1.1958: 1) “Son günlerde şehrimizde baş göstermiş bulunan et sıkıntısı üzerinde belediye ehemmiyetle durmakta olup bugün veya yarın kasaplarla belediyede bir toplantı yapacağı ve durum görüşülerek karar alınacağı öğrenilmiştir” haberleri yayınlanmıştır (Vatandaş, 14.1.1958: 1).

Bir diğer gazete manşeti “Mevcut sıkıntının önüne geçebilmek için Avusturalya'dan 500 bin ton donmuş koyun getirilecek” şeklinde olmuştur (Milliyet, 16.1.1958: 1). “Ocak 1958'de özel teşebbüslerin girişimiyle Edirne'nin Uzunköprü ilçesinde dönemine göre modern şartlarda tavuk çiftliği oluşturulmuştur” (Vatandaş, 10.1.1958: 1). “1958 yılı içerisinde yurt genelinde tavukçuluğun geliştirilmesi ve yetiştiricinin sorunlarının giderilmesi maksadıyla Ziraat Bakanlığı'nca, Milli Tavukçuluk Komitesi kurularak çalışmalarına başlamıştır” (Vatandaş, 18.1.1958: 1).

3.2.2. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne'de Sanayi Durumu

Ülkemizde 1950 yılında yapılan sanayi sayımından itibaren, dört yıl içerisinde, 20'den fazla işçi sayısına sahip olan 695 fabrika daha açılmıştır. “1954 yılında mevcut dört şeker fabrikasına ilave olarak on şeker fabrikası daha kurulması kararlaştırılmıştır (Vatandaş, 6.1.1954: 1); ayrıca ülke genelinde şeker kampanyası düzenlenmiş ve şeker üretiminde 200.000 tona ulaşılmıştır” (Vatandaş, 1.1.1954: 1). “Trakya'da özellikle Alpullu şeker fabrikasında çalışmakta olan işçiler içinde 90 adet işçi evi yapılması için çalışma başlatılmıştır” (Vatandaş, 14.1.1954: 1). Trakya bölgesindeki illerden özellikle Edirne'den bu fabrikaya işçi alımı oldukça fazla olmuştur.

Fakat açılan yeni fabrikalara karşın şeker üretimi ülke talebini karşılayamamıştır. Özellikle 1957 yılına kadar ülkede ciddi anlamda şeker sıkıntısı yaşandığını söylemek mümkündür. 1954 yılı sonlarından itibaren, ekonomide görece bir durgunluk yaşanmaya başlamıştır. Bu durumu Eroğlu “DP’nin ilk döneminde tarımda gerçekleşen önemli hamleler ve üretim artışı sayesinde milli gelirden önemli oranda artış sağlandığından ekonomide hatırı sayılır bir bunalım yaşanmamıştır” şeklinde tanımlamıştır (Eroğlu, 1990: 106). İhraç mallarına olan talebin düşmesi üzerine ortaya çıkan tıkanmaya tepki olarak ithal mallarına karşı da sınırlama getirilmiştir. 1954 yılı öncesinde ithalatın %20-%25’ini oluşturan tüketim mallarının ithalattan payı %10’a düşmüştür. “Bu gerileme de beraberinde mal yokluklarına, karaborsa ve kuyruklara neden olmuştur” (Borotav, 2003: 108).

“18 Mayıs 1956 mal ve hizmetlerin dağılımı ve fiyatlandırmasının düzenlenmesinde hükümete artan bir yetki veren Milli Koruma Kanunu TBMM’den geçmiştir” (Vatandaş, 8.6.1956: 1; Ahmad, 1996: 183). Ekonomik seviyedeki önceki dönemden gelen ekonomik gerilemeye karşın, DP’nin 1957-1960 döneminde üretime yönelik sanayi kolunu geliştirme çabaları devam etmiştir. Özellikle Trakya Bölgesinde Kasım 1958’de Pınarhisar çimento fabrikaları açılmıştır. Bu fabrika da tıpkı Alpüllü şeker fabrikasında olduğu gibi civar illerden özellikle Edirne ve Kırklareli illerinden işçiler alınmıştır.

Pınarhisar çimento fabrikasının haberi dönemin gazetesine şu şekilde yansımıştır; “İnşaatı ikmal edilmiş bulunan Pınarhisar Çimento Fabrikası Perşembe günü; Celal Bayar’ın uğurlu elleriyle millet hizmetine açılmıştır. Basına bu haber “Yapılan törende Başvekilimiz Adnan Menderes, Basın Yayın ve Turizm Vekili Server Somuncuoğlu, Kırklareli, Tekirdağ ve Edirne mebusları ve çok kalabalık bir halk kitlesi hazır bulunmuştur” şeklinde yansımıştır (Vatandaş, 29.11.1958: 1).

DP’nin tüm bu üretim odaklı çabaları sonuç vermemiş bir önceki dönemden gelen ekonomik sıkıntılar had safhaya ulaşmıştır. Bunun neticesinde oluşan durum “dış borçlanma özellikle 1958 yılından sonra ekonomik tablonun gitgide bozulması sonucu Türkiye için IMF’li ve dış borca bağımlı yıllar başlamıştır” şeklinde ifade edilmiştir (Akandere, 2003: 246).

“Temmuz 1958’de Amerika, Uluslararası Para Fonu ve Avrupa İktisadi İş birliği Teşkilatından ortaklaşa 359.000.000 dolarlık kredi alınmış ancak alınan kredinin büyük çoğunluğu geçmişteki kredi borçlarının ödenmesi için harcanmıştır; bunun yanında 400.000.000 dolarlık dış borç da ötelenmiştir” (Vatandaş, 24.7.1958: 1; Vatandaş, 5.8.1958: 1; Eroğul, 1990: 141; Ahmad, 2007: 120). “Hükümet ekonomik çıkmaz karşısında yeni kredilere başvurmak zorunda kalmıştır. Aralık 1958’de 50.000.000 doları Batı Almanya’dan olmak üzere Avrupalı devletlerden 73.000.000 dolar; Mart 1959’da İtalya’dan 50.000.000 dolar; Mayıs 1959’da İKraz Kalkınma İthalat ve İhracat Bankalarından 15.000.000 dolar kredi alınmıştır” (Vatandaş, 4.12.1958: 1; Vatandaş, 9.3.1959: 1; Vatandaş, 2.5.1959: 1).

Alınan krediler karşılığında DP hükümeti bir dizi ekonomik tedbir paketini de taahhüt etmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede ekonomik dengenin sağlanabilmesi için “Türk Lirası’nın değeri düşürülmüş ve 1 ABD Doları, 9 TL seviyesine kadar geriletilmiştir” (Vatandaş, 5.8.1958: 1). Neticesinde oluşan durum “Alınan tedbirler çerçevesinde ekonomik anlamda geçici bir rahatlama sağlansa da ülke genelindeki geleceğe dönük yatırımlar durma noktasına gelmiş ve dış borçlanma daha da artış göstermiştir” şeklinde belirtilmiştir (Sertkaya, 2008: 144; Taşyürek, 2009: 94).

Bunlara bağlı olarak DP’nin, büyük bir kısım ekonomi politikalarının çöküntüye uğradığını söyleyebiliriz. Ayrıca özellikle Trakya bölgesi için sanayileşme adımları ve açılan fabrikalar yeterli olmamış ve bu da bölgenin özellikle civar illerinin de ekonomi anlamında olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.

3.2.3. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’de Petrol Arayışları

Bu konuya ilişkin “Osmanlı Devleti’nin son yıllarından itibaren, komşuları olan Suriye, Irak, İran gibi devletlerin topraklarının petrol üretimine açılmış olması, ülkemizin de petrol arama faaliyetlerine yönelmesine sebebiyet vermiştir” şeklinde tanımda bulunulmuştur (Yurtoğlu,2017:146). Osmanlı döneminde ilk olarak İskenderun, sonrasında Trakya, (Müreft, Gaziköy civarları) son olarak da Musul petrol aramalarına sahne olmuştur.

“Trakya ve İskenderun’daki arama faaliyetleri önemli derecede rezerv bulunmaması sebebiyle son bulurken; Musul’daki arama faaliyetleri ise I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla sonlandırılmak durumunda kalınmıştır” (Atalay, 2003: 1; Yurtoğlu, 2017: 146,148). Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Mart 1926’da Petrol Kanunu çıkarılmış ve petrol arama faaliyetlerinin devlet eliyle yürütülmesi kararlaştırılmıştır. “Bu çerçevede de 1935’te MTA kurulmuştur” (Atalay, 2003: 1,2; Yurtoğlu, 2017: 149). MTA tarafından ülkemizdeki ilk petrol aramaları 1935 yılında Trakya kesiminde yapılmıştır. Mürefte civarında açılan kuyularda doğalgaz bulunmuş olsa da gaz akışı süreklilik sağlanamamıştır.

Trakya’dan sonra Midyat ve İskenderun bölgelerinde de arama faaliyetlerine girilmiş fakat önemli oranda petrol ve gaz rezervi bulunamamıştır. “MTA tarafından bu dönemde bulunan en önemli petrol rezervi Raman Dağı bölgesinde olmuştur. Günümüzde de hala bu bölgeden petrol çıkarılmaya devam edilmektedir” şeklinde belirtilmiştir (Yurtoğlu, 2017: 149-160). 1955 Temmuz aylarında Trakya’daki petrol arama faaliyetleri Edirne yerel gazetesi olan Vatandaş gazetesine şu şekilde yansımıştır; “İstanbul Amerikan Parkson şirketinin iştirakiyle yapılacak Trakya’da ki petrol aramaları için hazırlıklar ilerlemektedir. 1 milyon dolarlık tesisat memleketimize getirilerek petrol arama mahalli olan Lüleburgaz’a sevk edilmiştir...” (Vatandaş, 29.7.1955: 1). Gazeteye bu durum “Eylül 1956’da Edirne’nin İpsala İlçesine bağlı Turpçular köyü mevkiinde, Mayıs 1958’de Uzunköprü ilçesinde Alman Deilman petrol arama şirketi tarafından petrol bulunmuştur” şeklinde yansımıştır (Vatandaş, 18.9.1956: 1; Vatandaş, 29.9.1956: 1; Vatandaş, 14.5.1958: 1) Ocak 1957’de Trakya’daki sondaj faaliyetlerinin iyi sonuç verdiği haberi gazetede yerini almıştır: “Amerika’nın büyük petrol şirketlerinden biri olan Husky Oil Company Trakya’da petrol aramalarına başlamıştır. Verilen malumata nazaran dünya çapında muhtelif mütehassısların tetkikleri neticesinde Trakya’da fazla miktarda petrol bulunduğu tespit edilmiştir. Kuyular açıldıktan sonra ilk beş sene zarfında çıkarılacak petrolün (...) Türkiye’nin ihtiyacını karşılayacağı tahmin olunmaktadır şeklinde ifade edilmiştir ...” (Vatandaş, 11.1.1957: 1).

Bunun neticesinde “Şubat 1957’de Lüleburgaz’a bağlı Ceylanköy mevkiinde Amerikan şirketi tarafından; Nisan 1957’de Kırklareli’de Amerika, Hollanda ve

Danimarka ortaklığı bir şirket tarafından; petrol bulunarak sondaj çalışmalarına başlanmıştır” (Vatandaş, 16.2.1957: 1; Vatandaş, 17.4.1957: 1). 25 Nisan 1957 tarihli Vatandaş gazetesi “Trakya’da 100 Sene Yetebilecek Miktarda Petrol Damarı Bulundu” manşetiyle çıkmıştır. Haberin devamı ise şöyledir: “Bir Müddetten beri Trakya’da yapılan ihzari petrol aramaları müspet bir şekilde neticelenmiştir. Bu sahada tetkikler yapan jeologların verdikleri raporlarda Tekirdağ, Kırklareli, Edirne ve Babaeski mintıkları üzerinde durulmakta ve bu mintikalarda bol miktarda yüksek randumanlı petrol bulunması icap ettiği bildirilmektedir...” (Vatandaş, 25.4.1957:1).

Şubat 1958’de Esso şirketi tarafından Hayrabolu’ya bağlı Karapürçek Köyü ve Lüleburgaz’da sondaj çalışmaları yürütürken Babaeski’ye açmış olduğu kuyulardan ikisinde petrol bulmuştur. İngiltere, Hollanda ortak girişimi olan Duch-Shell şirketi de Babaeski ve Lüleburgaz’da sondaj faaliyetleri yürütmüştür. “Bu şirket tarafından Mayıs 1958’de Babaeski Terzili kuyusunda 2700 metrede petrol bulunmuştur” şeklinde haber gazetede yer almıştır (Vatandaş, 24.2.1958: 1; Vatandaş, 26.2.1958: 1).

Mayıs 1959’da Edirne’nin Uzunköprü ve Keşan ilçelerinde sondaj faaliyeti yürüten “Alman Deilman şirketi, Keşan Altıntaş mevkiindeki “Maltepe 1” kuyusunda petrol bulmayı başarmıştır” (Vatandaş, 15.9.1959: 1). “1957-1960 yılları arasında Trakya’da petrol arama ruhsatı almış olan 5 şirket tarafından binin üzerinde kuyu açılmış ancak; açılan bu kuyular petROLSÜZ denilerek betonlanmak suretiyle kapatılmıştır” (Yurtoğlu, 2017: 136-164).

3.2.4. DP Dönemi Trakya Bölgesi-Edirne’nin Alt Yapı Çalışmaları

DP döneminde özellikle Trakya bölgesinden başlayarak köylerin elektriğe kavuşturulması için elektrik alt yapısının hazırlanması konusunda çalışmalar yapılmıştır. 30 Ocak 1958 tarihli Vatandaş gazetesinde Trakya’daki linyit yataklarından faydalanmak üzere iki yüksek enerjili santral kurulacağı haberi yayınlanmıştır.

Haber Edirne ve çevre illere yatırım gitmesi ve istihdam sağlaması açısından heyecan yaratmış ve günün gazetesinde de manşetten verilmiştir; ancak proje olarak kalmıştır. “Memnuniyetle haber aldığımızı göre; Trakya’mız mebzul miktarda mevcut bulunan linyit yataklarından istifade edilerek iki adet yüksek enerjili elektrik santrali

kurulma işi Devlet Elektrik İşleri Genel Müdürlüğünce açıklanmış ve tetkikatta bulunmak üzere Mezkur Umum Müdürlük yüksek mühendislerinden (...) Trakya'ya gelerek tetkiklerine başlamıştır..." (Vatandaş, 30.1.1958: 1). Bu durumun neticesinde "1959 yılının ikinci yarısında Etibank tarafından uygulanmak üzere 62 il merkezi ve kasabanın elektrik alt yapı ihtiyacı karşılanması için 98.000.000 TL'si dış finansmandan karşılanmak üzere 264.000.000 TL ödenek ayrılmıştır" (Vatandaş, 31.7.1959: 1).

Bu bağlamda "1959 yılı içerisinde 200 gelecek yıllarda da 4000 köyün elektriğe kavuşturulması hususunda planlama yapılmıştır" (Vatandaş, 31.12.1959: 1). DP'nin önem verdiği bir başka husus da köylerin içme suyu alt yapısının sağlanması meselesi olmuştur. Bu durum Edirne'nin yerel gazetesine "Edirne'de bulunan köylere 1958 yılı içerisinde içme suyu götürülmesinde kullanılmak üzere 45 ton galvanezli boru şehre yollanmıştır" şeklinde yansımıştır (Vatandaş, 7.3.1958: 1).

DP hükümeti döneminde "1958 yılına kadar 33.000 civarında olduğu söylenen içme suyu olamayan köyün 22.000'ine içme suyu götürüldüğü ifade edilmektedir" şeklinde belirtilmiştir (Vatandaş 11.12.1958: 1). "1959 yılı bütçesinden de içme suyu götürülmemiş geri kalan köyleri suya kavuşturmak için 500.000 lira ödenek ayrılmış ve kısa süre zarfında susuz köy kalmaması sağlanmıştır" (Vatandaş, 18.7.1959: 1).

3.3. Demokrat Parti Dönemi Edirne'de Eğitim

DP döneminde tasarlanan ve uygulanan genel eğitim politikalarında bazı koşulların yetersizliği sebebiyle birtakım tasarılar faaliyete geçirilememiştir. Bunlardan birisi de ilkokul öğretmenleri için kadrosuzluk durumu olmuştur. "Bunun neticesinde, terfi edememiş ilkokul öğretmenleri için yeni bir intibak kanunu hazırlanmıştır" (Taşdöven, 2013: 44).

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Rıfık Salim Burçak 3 Şubat 1954'te Edirne'ye gezi gerçekleştirir ve yaklaşık dokuz bin ilkokul öğretmenini kapsayan intibak kanunu ile ilgili: "Bu kanun büyük bir boşluğu dolduracaktır. İntibak kanunu ile 70 liralık maaş 90 liraya çıkacaktır" açıklamasında bulunmuştur. (Vatandaş, 4.2.1954: 1). Edirne'de ki bu durumla ilgili haberin devamı ise ilgili gazetede şu şekilde yayımlanmıştır; "Milli

Eğitim Vekili Rıfkı Salim Burçak, müsteşar Osman Faruk Verimel ile beraber dün saat 11’de uçakla Ankara’dan şehrimize gelmişlerdir. Vekil Milli Eğitim Müdürlüğünde kendisiyle konuşan gazetecilere şehrimizde birkaç gün kalacağını, Teknik Okul konusunda temaslarda bulunacağını söylemiş ve dokuz bin ilk okul öğretmenini alakadar kılan intibak kanununa temasla değinmiştir ki: Bu kanun büyük bir boşluğu doldurmaktadır. İntibak kanunu ile 70 liralık maaş 20 liralık bir farkla 90 liraya yükseltilmiştir. Eğitim Enstitülerini kapatmak bahis mevzuu değildir. Bugün 122 ilçede orta okul ve lise yoktur. Öğretmen müessesine ihtiyaç vardır.” (Vatandaş, 4.2.1954: 1). Bu habere bağlı kalarak çıkartılacak sonuç, DP döneminde Edirne’de eğitim ile ilgili atılması tasarlanan adımın temelini teknik okullar konusunun oluşturmasıdır.

Edirne’de İlk Akşam Sanat Okulları adı altında varlığını sürdüren bu teknik liseler, DP’nin, 18 Mart 1957’de Milli Eğitim Şurası toplanmasıyla mesleki ve teknik eğitime olan talebin hızla artması hedeflenmiştir. Bu hedef sanayileşme ve teknik gelişmeler ekseninde tutturulmuştur. Yapı ve sanat okullarının öğrenim süreleri üç yıla çıkarılmış, daha sonra alınan bir kararla bu okullar sanat okulları haline getirilmiştir. Amaç, sanayileşmeyle beraber eğitimin de buna paralellik gösterecek bir düzeyde olması ve bu kulvarda eleman yetiştirmektir. Fakat bütün bu tasarılar ancak 1970’ten sonra faaliyete geçebilmiştir. Teknik okulların çoğu 1970 yılından sonra bugünkü “Endüstri Meslek Lisesi” adını almıştır. Edirne’de bulunan bugünkü adıyla Serhat İMKB Kız Teknik ve Meslek Lisesi, İlk Akşam Sanat Okulları’ndan birisidir. 1935 yılında İlk Akşam Sanat Okulu olarak 3 öğrencisi ile eğitim öğretime açılmıştır.

1937 yılında Trakya Umum müfettişi General Kazım Dirik ‘in himmeti ile Cumhuriyet Kız Sanat Enstitüsü Oluşmuştur. Biçki, dikiş, moda adı ile 2 şubeye ayrılmıştır. İlk açıldığı yıl 224 öğrenci ile başlamıştır ve ilk mezunlarını 1941-1942 yıllarında vermiştir. 1970-1971 öğretim yılında enstitü yeni binasına nakledilince, okul bağımsız Akşam Kız Sanat Okulu olarak bu binada kalmıştır. Bunun dışında DP’nin son döneminde eğitim alanında Edirne için bir başka girişimi daha olmuştur. Bu girişim, 22 Mayıs 1959 tarihli Vatandaş gazetesinde “İstanbul ve Edirne’de 2 Harp Okulu Açılmasına Karar Verildi” manşetiyle yayınlanmıştır. Edirne’ye harp okulu açılacak olması ve bu durumun haberinin gazetede yayınlanması Edirne ve halkı için

son derece önemli bir durum olmuştur. Haberin devamında “Ankara’da bulunan harp okulunun fakülte haline getirilerek buradan doğan açığın da Edirne ve İstanbul’a açılacak okullarla giderileceği vurgulanmıştır. Ayrıca konunun yakın zamanda mecliste görüşüleceği de bildirilmiştir” (Vatandaş, 22.5.1959: 1). “Ankara’daki harp okullarının akademiye dönüştürülmesi konusundaki kanun taslağı 22 Ocak 1960’da Milli Eğitim Bakanlığı ilgili komisyonunda görüşülmeye başlanmış ancak; tasarı DP hükümeti döneminde kanunlaşmamıştır” (Vatandaş, 22.1.1960: 1).

Bunlara bağlı olarak DP’nin eğitim politikalarının, tüm yurt için olduğu gibi yerel olarak da bir tasarı olarak sunulduğu fakat o dönem içerisinde faaliyete geçirilememiş ya da sonraki yıllarda faaliyete geçirilmiş olduğu söylenebilir. Edirne örneğinde de açıkça gördüğümüz üzere, eğitim alanında şehre birtakım tasarılar sunulmuş fakat ya faaliyete geçirilmemiş ya da daha sonraki dönemlerde kanunlaştırılmış tasarılar halinde uygulanmıştır. DP’nin eğitim politikalarında benimsediği teknik eleman yetiştirmek üzere, mesleki ve teknik liseler uygulamasının, Edirne’de de faaliyete geçirildiğini söylemek mümkündür.

3.4. Demokrat Parti Dönemi Edirne’de Sağlık

DP döneminde tüm yurttaki etkisini gösteren bir takım salgın hastalıkları mevcut olmuştur. Özellikle verem ve sıtma hastalıklarına karşılık yurt genelinde ciddi bir önlem alma politikaları etkili olmuştur.

Dönemin Sağlık Bakanı olan Lütfü Kırdar’ın emirlerine göre; “Halkı veremle ilgili bilgilendirmek için sinema ekipleri kurulmuş ve yapılan gösterimlerle verem hastalığı hakkında bilgiler verilerek hastalığın yayılması durdurulmaya çalışılmışlardır” (Vatandaş, 9.1.1958: 1).

Önceki dönemde başlanan verem aşısı kampanyası bu dönemde de devam etmiştir. “1957 yılında 12 ili kapsayan aşı kampanyası çerçevesinde 3.225.889 vatandaş kontrolden geçirilirken 304.644 kişiye de aşı yapılmıştır. Bir sonra ki yıl, 1958 yıl içerisinde de 12 il daha kampanya kapsamına dahil olmuştur” (Vatandaş, 7.2.1958: 1). Sıtma hastalığının tamamen ortadan kaldırılabilmesi için “Sağlık Bakanlığı beş yıllık bir plan hazırlamış ve konu ile ilgili bir de kanun tasarı hazırlayıp meclise sunulmuştur” (Vatandaş, 24.4.1958: 1). “Sıtmayla mücadele kapsamında

Dünya Sağlık Örgütü'nce görevlendirilen bir ekip Edirne'den başlayarak yurdun diğer sıtma bölgelerinde tetkiklerde bulunmuştur” (Vatandaş, 15.5.1958: 1). “1960 yılının ilk çeyreğinde UNICEF’le ortaklaşa yürütülen bir çalışma ile yurt genelinde 30.000 köyde sıtmayla mücadele edilmiş; Sağlık Bakanlığı’nca da mücadelenin hız kazanması açısından personel ihtiyacı karşılanmaya gayret edilmiştir” (Vatandaş, 10.5.1960: 1).

3.5. Demokrat Parti Dönemi Batı Trakya Göçmen Meselesinin Edirne’ye Etkisi

Edirne, tarihsel süreçler içerisinde gerek konumu gerek siyasi özellikleri bakımından son derece önemli bir kent olmuştur. Osmanlıya başkentlik yapmış olan bu il, günümüzde Türkiye’nin Avrupa’ya açılan sınır kapılarının bulunduğu bir köprü vazifesi görmektedir. Bu kentte nüfusun çoğunluğunu Batı Trakya Türkleri oluşturmaktadır. Yıllar boyu meydana gelen mübadelelerde, yurtlarından edilen Türkler, Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne illerine göç etmişlerdir. Bu kentlerden özellikle Edirne’de yaşayan nüfusun çoğunluğu Bulgaristan ve Yunanistan göçmenleri oluşturmaktadır.

29 Eylül 1913 İstanbul Antlaşmasıyla, 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması'na kadar geçen 10 yıllık zaman zarfında Batı Trakya Sorunu Türk milletinin, dolayısıyla onun kurmuş olduğu Türk Devleti'nin en önemli meselelerinden biri olmuştur. Özellikle “1946-1949 Yunan İç Savaşı sırasında Batı Trakya Türklerine çeşitli eziyetler ve işkenceler yapılmıştır” şeklinde belirtilmiştir (Öksüz, 2006:7). Çalışmanın DP dönemi Türk dış politikası bölümünde de bu durum belirtilmiştir.

1950’li yıllar özellikle Bulgaristan Türklerinin yaşadığı yeni bir göç dalgası ve dramın habercisi olmuştur. 1946’da Türk azınlık okullarının devlet eline geçmesiyle beraber eğitimde kısıtlamalara gidilmiş, 1949’da Türklerin elinden alınmış olan topraklar kooperatifleştirilmiş, Bulgar hükümetinin milli ve ekonomik baskıları ile Bulgaristan hükümetinin belirlediği yeni iskan politikası, Kore Savaşı’nın etkileri ve Sovyetler Birliği’nin kışkırtmaları Türklerin bu bölgeden göç etmelerinde etkili faktörler olmuştur. Bu durum “Türkiye’nin NATO’ya katılmak istemesine gösterilen tepkiler ve dini kısıtlamalar gibi baskılar Bulgaristan’da yaşayan Türklerin bu ülkeden

göç etmelerine neden olmuştur” şeklinde ifade edilmiştir (Hacıoğlu,2002:30-33). Bunun neticesinde Bulgaristan Türklerinin göç etme isteği artmış ve bunu gerçekleştirmek amacıyla Türk hükümetine başvurularında bulunmuşlardır. Bununla ilgili Türkiye Bakanlar Kurulu 31 Mayıs 1947 tarihinde dört maddelik bir karar almıştır. Bu kararın birinci ve ikinci maddeleri, Bulgaristan Türklerinin göçüyle ilgiliydi, buna göre göçmen alma meselesinin daha elverişli bir zamana bırakılacağı ifade edilmiştir.

Türkiye, “Bulgaristan’dan toplu olarak iskanlı göç almayacağını fakat serbest göçmen vizesiyle gelenleri ve mültecileri kabul edeceğini bildirmiştir” (Bakanlar Kurulu,1947:3/5922). 1949’da Türkiye’ye göç etmek ile ilgili dilekçelerin sayılarının artmasıyla, Bulgar hükümeti durumu yatıştırmak amacıyla Temmuz ve Ağustos aylarında birbirine karşıt kararlar almıştır. Bu kararları Garabedian “Kararlardan bazıları toplu göçün durdurulması desteklerken bazı karşıt görüşler de mevcuttu, talep edenlerin hepsinin göç etmesine ilişkin genel bir planın uygulanmasını dile getiriyordu” şeklinde belirtmiştir (Garabedian,2005:143). 10 Ağustos 1950 tarihinde Bulgar Hükümeti Türkiye’ye bir nota verdi. Bu notaya göre Türkiye, 253.000 Türk’ü üç ay içinde göçmen olarak kabul etmeliydi. Bu notanın verilmesi sonucunda, Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye göçleri başlamış oldu. Türk Hükümeti “28 Ağustos 1950’de karşı bir nota vererek ılımlı bir politika izlemiş; fakat bu kadar fazla kişinin bu kadar kısa bir sürede yerleştirilmesinin zor olduğunu belirtmiştir” (Özgür,2007:44-50). Kapılar açıldıktan sonra Bulgaristan’dan göçen kabile Edirne’ye ulaşmış ve geçici yerleştirilip beklemişlerdir. Sayının fazla olmasından dolayı sıkıntılarda artmıştır.

Yerel basına yansıyan haberine göre, 29 Eylül 1950 tarihinde Dışişleri Bakanlığı harekete geçerek, göçmenler için bir büro kurulmuşlardır. İskan Müdürlüğü, göçmenlere destek veren kurumlardan biri olarak oluşmuştur. Göçmen meselesine önem veren DP hükümeti, birçok Bakan ve Genel Müdürü Edirne’ye göndererek göçmenler vatandaşları hakkında inceleme yapılmasını istemiştir. Demokrat Parti Edirne milletvekili ve aynı zamanda dönemin İçişleri Bakanı Rüknettin Nasubioğlu Edirne’ye gelerek, Karaağaç’ mahallesindeki misafirhaneye yerleştirilmiş göçmenleri ziyaret etmiştir ve bu meseleyle alakalı olarak dönemin Toprak ve İskan Genel

Müdürü, Nebil Barlas'tan ayrıntılı bir açıklama almıştır. Göçmenlerle yakından ilgilenen Bakan Nasubioğlu, göçmenlerin Türkiye'de bulunmalarından memnun olduklarını ifade etmiştir. İçişleri Bakanı Nasubioğlu, serbest göçmen olarak anayurda gelen ırkdaşların pasaport ve gümrük işlemleri tamamlanana kadar burada iki, üç gün daha misafir edeceklerini, sağlık kontrolleri ve gerekli aşuların yapılacağını belirtmiştir. Bu hususta hükümetin, gerekli olan tüm tedbirleri aldığını ifade etmiştir. Buna göre Bakanlar Kurulu'nun genelgesinde, gelecek olan göçmenlere yardım komitelerinin kurulacağını ve her ilde ne kadar göçmen barındırabileceğini açıklamıştır.

Bu durum gazeteye "Bütün vilayetlerin hazırlıklarını Ankara'ya bildirmesi durumunda sınırların açılacağını mümkün olacağını bildiren gazete, tüm yurttaki hızlı bir çalışma başlatılmasına rağmen Edirne'de her şeyin hazır olduğunu vurgulamıştır" şeklinde yansımıştır (Yeni Edirne,21 Kasım 1950:1). 195 kişiden oluşan ikinci kabile, 4 Aralık 1950 tarihinde Edirne'ye ulaşmıştır. Yeni gelen göçmenlerin gümrük muayenesi yapılmış, eşyalarının ve kendilerinin göçmen evine nakli gerçekleştirilmiş ve aşular yapılarak kahvaltı sofrasına oturtulmaları sağlanmıştır. Türkiye hükümeti, göçmen sorununu iç hem de dış mesele olarak görmektedir, bu sebeple sorunla yakından ilgilenip, Türkiye Göçmen ve Mülteciler Yardım Birliği'ni oluşturarak Edirne Komitesini de kurmuş bulunmaktaydı. Edirne'deki olaylara uzak kalmamak ve rapor almak için birtakım memurlar görevlendirilmiştir, kimi zaman devlet yöneticileri bizzat Edirne'ye ziyaretlerde bulunmuşlardır. 2510 sayılı İskan Kanunu'na göre göçmenler yerleştirilmiştir.

Yunanistan kısmında ise, İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı nedeniyle güncelliğini yitiren Türk-Yunan ilişkileri 1950'li yıllarda tekrar gündeme gelmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Batı Trakya ziyareti bölgede yaşayan Türklerin bir nebze de olsa rahatlamasını sağlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla 1951 yılında, İkamet, Ticaret, Seyr-ü Sefain Antlaşması ile Kültür Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmalar, beklenenin aksine, özellikle Kültür Antlaşması, Batı Trakya Türklerinin mevcut durumunu düzeltmemiştir. Hatta bu antlaşmalar Batı Trakya'daki ortaöğretim sorununu dahi çözememiştir. Nitekim "1952 yılında Gümölcine'de açılan Celal Bayar Lisesi de bu antlaşmanın sonucunda

değil, ‘Azınlık Lisesi Kanunu’ ile açılmıştır” şeklinde belirtilmiştir (Özgüç, 1974: 47). 1956 yılından itibaren Yunanistan’ın Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskıları artarak devam etmiştir.

Yunanistan’ın temel amacı Batı Trakya Türklerini, göçe zorlamak şeklinde olmuştur. Bu arada Türkiye’nin göçmenlere serbest geçiş vizesi vermesiyle Batı Trakya bulunan birçok köy boşalmıştır. Bu durum Yunanistan’ın göç siyasetine yaramış ve Türkiye’nin Batı Trakya Türklerine yönelik bazı durumlarda yetersiz politikalar izlediğini göstermiştir.

Batı Trakya Türklerinin, hukuki varlıkları Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan antlaşmalar garanti altına alınmasına rağmen, buradaki Türkler haklarını kullanamamaktan dolayı birçok sorunla karşılaşmıştır. Çünkü Yunanistan sadece Türkiye ile olan antlaşmaları değil, uluslararası antlaşmalara da bağlı kalmamıştır. Tüm bunlara bağlı olarak Edirne siyasi tarihinde özellikle Bulgaristan ve Yunanistan’dan göç dalgasının, bu dönem içerisinde son derece keskin bir şekilde hissedilip, tanıklık edildiği söylenebilir. Nüfusun çoğunluğunun geçmişten beri aşına olduğu ve tanıklık ettiği bu durumlar, DP döneminde birtakım antlaşmaların sekteye uğraması ve bu alanda yapılan dış politika çalışmalarının yetersiz kalması durumundan dolayı oldukça zor bir süreç olarak ilerlemiştir.

3.6. 1960 Darbesi’nin Edirne’ye Yansımaları

Bu olay yerel basına “27 Mayıs 1960 darbesi ile birlikte Edirne’de idareyi Garnizon Kumandanı Kurmay Albay Orhan Ergüder devralmış” şeklinde yansımıştır (Meriç, S.1821, 1960:1). Edirne’de aynı gün Garnizon Komutanlığı tarafından sunulan tebliğ ile saat 10.00’den itibaren sokağa çıkma yasağı resmen ilan edilmiştir. Gazetede yer alan habere göre “Bu tebliğ kapsamında kahveler, gazinolar, içkili lokantalar, kulüpler, lokaller, sinema ve tiyatro gibi eğlence mekanları ikinci bir emre kadar kapatıldığı duyurulmuştur” (Meriç, s.1821, 1960:1). “Ancak fırınlar, bakkallar, kasaplar, itfaiyeler, un fabrikaları, oteller, acil hastalar, eczaneler, doktorlar, (Garnizon Kumandanlığı’ndan izin belgesine sahip olan) ebeler ve hemşireler bu yasağın dışında kalmıştır” (Edirne, s.1440,1960:1).

Yayınlanan ikinci bir tebliğ ise Meriç gazetesinde şu şekilde yer almıştır “saat 11.00’den itibaren, ev ihtiyaçlarını karşılamak üzere her evden bir kişi sokağa çıkabilir, saat 19.00’a kadar çarşı işlerini görmesine izin verilir” (Meriç, s.1521,1960:1). Bunun neticesinde 23.00’dan 28 Mayıs saat 05.00’e kadar sokağa çıkma yasağı devam etmiştir. “Sabah 05.00’ten sonra şehirde bütün yasakların kaldırılacağı bilgisi Garnizon Kumandanı Orhan Ergüder tarafından tüm Edirne halkına bildirilmiştir” (Meriç, s.1521,1960:1). Edirne’de sokağa çıkma yasağının son bulmasıyla birlikte kumandan yardımcısı Yarbay Hayrullah Songür bir basın toplantısı düzenlemiştir. Bu basın toplantısında, Edirne halkının 27 Mayıs’ı olgunlukla karşıladığını belirtmiştir. Konuşmasını Kumandan Orhan Ergüder’in Edirne halkına göndermiş olduğu mesajı okuyarak sonlandırmıştır.

Mesajın içeriğinde, Türk milletinin bir süredir çekmekte olduğu sıkıntıların 27 Mayıs’ta son bulduğu ve gerekli önlemlerin hep beraber alınarak kısa süre içinde hayatın normale döneceği belirtilmiştir. 27 Mayıs’ın gerekçesini ise şu şekilde anlatmıştır: “...biz şahsi menfaatlerden ziyade gün geçtikçe kötüleşen harici buhranlara karşı memleketimizin ve en büyük milletimizin tarihi şerefini korumak azmindeyiz. Bu sebeple Anayasamızın esasına göre millet iradesini temsil edecek bitaraf dürüst ve adil seçimin düzenli bir şekilde cereyanını sağlamak için güvendiğimiz kahraman Türk ordusu, Türk milletine en büyük yardımcı olmak azmiyle bu harekete girilmiştir” (Yeni Edirne, s.2215,1960:1).

Yayınlanan 3 Numaralı Tebliğ ile birlikte belediyede görevli işçilere, resmi devlet kurumlarında çalışan memurlara ve fırıncılara işlerine devam etmelerine izin verilmiştir. “Şehirde bulunan tüm mağazalar ve iş yerlerinin açık bulundurulması emredilmiştir” (Edirne, s.1440,1960:1). Ayrıca Edirne halkının ihtiyaçtan fazla ekmek almamalarının ricasında bulunulmuştur. “Yayınlanan 4 Numaralı Tebliğ ile okullar normal mesailerine dönmüşlerdir” (Edirne, s.1440,1960:1). Müdahale sonrasında “MBK tarafından 29 Mayıs 1960’ta yayınlanan 30 Numaralı Tebliğ ile Türk vatandaşlarının yurtdışına çıkışları geçici olarak yasaklanmıştır” (Milliyet, s.3599,1960:1). Buna rağmen yurtdışına kaçış girişimleri meydana gelmiştir.

“Edirne’nin İpsala ilçesine bağlı bir köyde Yunanistan’a kaçarken gözaltına alınan Samet Ağaoğlu ve yine Edirne’de DP’ye mensup 11 milletvekili yurtdışına çıkış

hazırlığı yaparlarken yakalanmışlardır” (Milliyet, s.3601,1960:1). Kaçma teşebbüslerinin yaşanmasıyla, Edirne'nin de sınır bölgesinde bulunması sebebiyle ulaşım konusunda bazı yasaklar konmuştur. Buna göre “Araçlar ancak Garnizon Kumandanlığı'ndan alınan izinli belge ile şehre girip çıkabilmişlerdir” (Meriç, s.1822,1960:1). Buna karşın “28 Mayıs'ta yayınlanan 7 Numaralı Tebliğ ile trenler saat 20.35'ten itibaren çalışmaya başlamıştır” (Edirne, s.1440,1960:1). Edirne Garnizon Kumandanlığı, 30 Mayıs saat 12.00'ye kadar, saklama ve taşıma belgesiyle birlikte, ruhsatlı silah sahiplerinin Emniyet Müdürlüğüne, ruhsatsız silah taşıyanların ise Garnizon Komutanlığı'na silahlarını teslim etmeleri emredilmiştir.

“Bu emre uymayanlar ve üzerinde silah yakalananların kanuni takibata maruz kalacağı da belirtilmiştir” (Edirne, s.1142,1960:1). Ergüder imzalı tebliğlerde halktan her konuda Türk ordusunun yanında yardım ve destek olmaları istenmiştir. “27 Mayıs aleyhine hareketlerde bulunabilecek kimselerin vatandaşlar tarafından güvenlik güçlerine bildirilmeleri de emredilmiştir” (Edirne, s.1142,1960:1). İçişleri Bakanlığı'nın emrine göre 29 Mayıs 1960 tarihinde Edirne Valisi Nihat Danışman'ın yerine, 30 Mayıs 1960 tarihinde Orhan Ergüder getirilmiştir. Ayrıca Edirne'de gerçekleşecek her türlü parti toplantıları ve siyasi faaliyetle ikinci bir emre kadar yasaklanmıştır. “Edirne Belediye Başkanlığı'na ise Jandarma Er Okul Kumandanı Yarbay Saip Kızıltepe getirilmiştir” (Trakya, s.2219,1960:1). 15 Haziran 1960 tarihli Edirne gazetesinde Orhan Ergüder başkanlığındaki Edirne askeri idaresinin son tebliği yayınlanmıştır. Ergüder, “27 Mayıs tarihinden itibaren yapmakta olduğu askeri valilik görevini Sadri Sarptır'a devrettiğini belirtmiş ve görev süresince kendisine yakın ilgi gösterenlere teşekkürlerini iletmiştir” (Meriç, s.1832,1960:1; Edirne, s.1454,1960:1).

“14 Haziran'dan itibaren idari vazife alan bütün askerlerin görevlerini sivil mülki idarecilere devrederek birliklerine döneceklerini de eklemiştir” (Yeni Edirne, s.2227, 1960:1). 14 Haziran 1960 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından atanmış olan Vali Sadri Sarptır, Edirne'de göreve başlamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında Edirne'deki yaşamı askeri idarenin yayınladığı tebliğler ve koyduğu kurallar şekillendirmiştir.

27 Mayıs'tan sonra en çok dikkat çeken durum tüm Türkiye'de başlatılan mitingler olmuştur. Bu mitingler orduya duyulan minnettarlık amacıyla

gerçekleşmiştir. Bu mitingler Edirne'nin çeşitli bölgelerinde de gerçekleşmiştir. Edirne'de 3 Haziran günü Edirne Gençliğinin Mitingi, Uzunköprü'de Hürriyet Mitingi, 9 Haziran günü Lalapaşa'da Milli İnkılap Mitingi, 10 Haziran günü Süloğlu'nda İnkılap Mitingi ve 26 Temmuz günü Edirne'de Türk Polisi ve Türk Ulusu Elele mitingi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Mitinglerin yanı sıra "27 Mayıs'a destek kampanyaları da düzenlenmeye başlamıştır, Edirne Valiliği 1 Temmuz tarihinden itibaren köylerde yaşayan vatandaşlara yardım kampanyaları götürmüştür, Milli İnkılap hareketinin amacını tam olarak anlanması için şehirlerden köylere okunmuş gazete ve dergi kampanyası adı altında İnkılap Yayma Faaliyeti başlatmıştır" (Yeni Edirne, s.2242, 1960:1).

Vilayet Jandarma Komutanlığı 2. Şube Müdürü Binbaşı Hasan Bayrak başkanlığında uygulamaya konulan bu kampanya ile birlikte her gün Edirne'de okunmuş 110 gazete toplanmış ve bu gazeteler 50 köye gönderilmiştir. İlçelerin kaymakamları da bu faaliyete dahil edilmiştir, "Edirne'nin en uzak köyelerine dahi gerek resmi araç gerek ise özel vasıtalarla gazeteler ulaştırılmıştır" (Yeni Edirne, s.2244, 1960:1). Ayrıca öğretmen ve subaylardan oluşan bir grupta faaliyetlerde bulunmuştur. "Edirne, Havsa ve Lalapaşa köylerini dolaşarak vatandaşlara 27 Mayıs'ın neden gerçekleştiği ve önemi hakkında konferanslar vermişlerdir" (Trakya, s.872, 1960:1).

Edirne'de mitinglere destek verenler olduğu kadar 27 Mayıs karşıtı olaylar da meydana gelmiştir. Bu olaylardan biri basına şu şekilde yansımıştır "Edirne'nin Büyükdoğanca Köyü muhtarı, 27 Mayıs sabahı köy okuluna ve muhtarlığına bayrak asmak istememiştir" (Meriç, s.1830,1960:1). Bunun üzerine hakkında idari işlem başlatılmıştır.

İçişleri Bakanlığı'ndan gelen emirle Edirne il merkezi, ilçe ve köylerinde Devrim Bürosu kurulmuştur. "İdare, okulların açılması ile birlikte tüm köy okullarında bir milli inkılap köşesi hazırlanmasını emretmiştir" (Yeni Edirne, s.2289,1960:1). Sadri Sarptır, "19 Eylül tarihinde düzenlediği toplantıda Edirne halkının 27 Mayıs sonrası düzenlenen mitinglere ve yardım kampanyalarına katılımından büyük memnuniyet duyduğunu dile getirmiştir" (Yeni Edirne, s.2310,1960:1).

Tüm bu olayları takiben Ankara’da bulunan Kurucu Meclis için Aralık ayında Edirne’de bir seçim gerçekleşmiştir. “Seçimlere 122 ilçe delegeesi katılmıştır” (Trakya, s.1018,1960:1). “30 Aralık 1960 tarihinde Edirne’den Kurucu Meclis üyeliğine uzun süre CHP il başkanlığı yapan Avukat Süleyman Bilgen seçilmiştir” (Trakya, s.1021,1960:1). Bunların neticesinde tüm ülke genelinde “13 Ocak 1961 tarihinde siyasal faaliyetler üzerindeki yasaklar kaldırılmış ve yeni siyasi partilerin kurulmasına onay verilmiştir” (Zürcher, 1998:351).

Bunlara bağlı olarak Edirne öznelinden değerlendirme yapılacak olduğunda; 1960 askeri darbesi sonrasında Edirne Garnizon Kumandanlığınca yayınlanan bildirilerin büyük bir kısmı doğrudan vatandaşların temel özgürlük ve haklarını sınırlandırmıştır. Örnek olarak sokağa çıkma yasağı ve bu yasağın belirli aralıklarla uygulamadan kaldırılması, şehre giriş çıkışların kontrol altında bulunması verilebilir. Bildirilerle yönetilen bu dönemde, düzenlemeye yönelik şehirdeki kısıtlamalarla, Edirne’de mevcut günlük yaşam yayınlanan bu bildiriler doğrultusunda şekillenmiştir. Aynı zamanda Edirne’de yapılan mitinglerde 27 Mayıs karşıtı birtakım girişimler olduğu da gözlenmiştir, Edirne ilinde askeri müdahaleyi desteklemeyenlerin de varlığını ortaya koymuştur.

4. BULGULAR VE SONUÇ

1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla, Türkiye çok partili hayata geçiş sürecine girmiştir. 1950 yılında DP'nin iktidar olması neticesinde tek partili dönem resmen son bulmuş ve Türkiye demokratikleşme yolunda büyük bir adım atmıştır. Bu durum Türk Siyasi Tarihi açısından önem taşımaktadır. DP, 1950 yılından 1960 yılına kadar geçen on yıllık süre boyunca iktidar olmuştur.

DP döneminde önceki dönemlerden farklı olarak, liberal ekonomik büyüme ve kalkınma model alınmıştır. DP ekonomi alanında çok sayıda yenilikler ve uygulamalar yapmıştır. Bu uygulamalar özellikle 1950 ve 1954 yılları arasında oldukça büyük bir gelişme göstermiştir. Özellikle tarımı ve çiftçiyi destekleme politikaları, benimsediği ekonomik kalkınma modelinde en göze çarpan uygulamaları olmuştur. Bu dönemde tarımda üretimi arttırmak için traktör artışı ve tarım makineleri sağlanmıştır. Böylece üretimde serilik hedeflenmiştir. Çiftçiyi destekleyen politikalar benimsenmiştir. DP, köylü nüfusun yani geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlayanların büyük sempatisini kazanmıştır. Köylü nüfusun bu sempatisi ve desteği, DP'nin genel seçimlerde yüksek oylar alarak on yıl boyunca iktidar olmasından anlaşılmaktadır. DP'nin diğer olumlu uygulamaları eğitim ve sağlık alanında olmuştur. Eğitim alanında okul sayıları arttırılmıştır. Böylece her kesimden bireyin, okuma ve yazma hürriyeti sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle ortaöğrenim kurumlarının arttırılması, yükseköğrenime devam etme durumunu da aynı oranda etkilemiştir. Yükseköğrenime geçiş belirli bir kesim için değil, her kesimden bireyler için sağlanmaya çalışılmıştır. DP döneminde bir diğer olumlu gelişme gösteren alan, sağlık olmuştur. Sağlık alanında yapılan gelişmelerin en önemlisi hastane ve sağlık merkezi sayılarının arttırılması olmuştur. Önceki dönemlerde hastane sayılarının az ve şehir merkezlerinde bulunması, kırsalda yaşayanlar için ulaşılması zor bir durum oluşturuyordu. DP döneminde hastane sayıları arttırılarak ve aynı zamanda kırsalda sağlık merkezleri kurularak, burada yaşayanların da sağlık ihtiyaçlarını giderebilmeleri sağlanmıştır. Sağlık merkezlerinin bulunduğu bölgelere doktor, hemşire, ebe ve sağlık çalışanları atanmıştır. Bu uygulamalar DP döneminin olumlu gelişmeleri arasında yer almaktadır.

Buna bağılı olarak, DP döneminde yaşanan bu önemli gelişmelerin Edirne Siyasi Tarihine yansımalarından da söz etmek mümkündür. Edirne 1950 ve 1960 yılları arasında meydana gelen üç genel seçimde de DP'yi desteklemiştir. Partilerin oy dağılımlarından yola çıkarak, DP'nin diğer partilere kıyasla Edirne'den milletvekili çıkarma sayısı daha fazla olmuştur. Öte yandan Edirne'de DP ve CHP arasında çekişmeli bir seçim sürecinin yaşandığından da bahsetmek mümkündür. Edirne'nin konum olarak Trakya bölgesi ve tarıma verimli topraklarda bulunması, burada yaşayan ve geçimini tarım ile sağlayanların, DP'nin çiftçiyi destekleyen ideolojilerini benimsemelerini hızlandırmıştır. Özellikle çiftçiyi topraklandırma kanunu ile ihtiyaç sahibi çiftçiye toprak dağıtımı ve çiftçi kredileri sağlanması bu desteğin baş faktörüdür. DP döneminde, Trakya'da hastalıklar sebebiyle telef olan hayvanların hastalıklarının araştırılması ve tedavi edilmesi için bölgeye ayrıca veterinerler gönderilmiştir. Bu dönem Edirne'de yaşanan kırmızı et sıkıntısı sebebiyle küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin gelişmesi için çalışmalar başlamıştır. DP döneminde Edirne'de modern tavuk çiftliklerinin kurulması için girişimlerde bulunulmuştur. Tarıma yönelik teşvik politikaları neticesinde traktör ve tarım makinelerinin arttırılması, sanayileşmenin de kapılarını aralamıştır. Bunun neticesinde Trakya bölgesine bu dönemde açılan fabrikalar, Edirne'de yaşayan halkın bu fabrikalarda işçi olarak çalışmalarına imkan sağlamıştır. Bu dönem bölgede alt yapı çalışmalarında, linyit yataklarından yararlanmak üzere 2 adet yüksek enerji santrali kurulacağı ve köylerin içme suyu alt yapısının sağlanacağı haberleri yayılmıştır. DP dönemi Edirne'de eğitim alanında, teknik okullar konusu gündeme gelmiştir ve tasarılar oluşturulmaya başlanmıştır. Belirtilen bu girişimler Edirne Siyasi tarihinde DP döneminin olumlu gelişmeleri olarak gösterilebilir.

Fakat DP döneminin olumsuz gelişmelerinden de söz etmek mümkündür. DP, Türkiye'nin en başta ekonomik anlamda kalkınması için oldukça dinamik vaatler ve tasarılar sunmuştur. Bu vaatler ve tasarılar, zaman içerisinde benimsediği iç politikalarda hedeflediği sonuçlara ulaşamamıştır. Üretimde artışı sağlamak amacıyla traktör ve tarım makineleri alımı bir takım dış yardımlar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu dış yardımlar zamanla, dış borçlanmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Marshall Planı'ndan aldığı kredilerle Türkiye istediği ekonomik kalkınma hamlesini

gerçekleştiremediği gibi yabancı müdahalesine de açık hale gelmiştir. Bu dönemde borç ödeme sorunu nedeniyle OEEC, IMF, ABD ve Türkiye arasında, 4 Ağustos 1958’de “İstikrar Programı” konusunda anlaşmaya varılmıştır. Buna göre borçların bir kısmı ertelenecek, bir kısmı da yeni ödeme planına göre düzenlenecekti. Böylece Türkiye, ekonomide dış etkilerin kısıkacına girmeye başlamıştır. Özellikle 1950-1954 yılları arasında ekonomide hızlı bir büyüme söz konusu iken, dış borçlanma sebebiyle 1954’ten itibaren bu büyüme, yerini hızlı bir küçülmeye bırakmıştır.

DP’nin iç politika anlayışının ana unsurunu oluşturan liberal ekonomik politikanın, diğer iç politika unsurlarını da etkilediği söylenebilir. Özellikle eğitim alanında da bu liberal ekonomik politikanın etkisini gösterdiği açıktır. Eğitimde özelleşmeye gidilmesi bu durumun somut bir örneğidir. Bu dönemde üretimi arttırmak için alınan makine ve aletleri faaliyete geçirmek amacıyla teknik eleman yetiştirme durumu söz konusu olmuştur. Bu da eğitim konusunda daha önceki dönemlere göre ayrıca dikkat çeken bir durumdur. Ortaöğrenim kurumlarındaki artış doğal olarak mezun sayısını da arttırmış ve üniversitelerin öğrenci kapasitesi bu anlamda yetersiz kalmıştır. Eğitim ile ilgili bir diğer olumsuz durum, üniversiteler konusunda yaşanmıştır. Çünkü bu dönemde üniversitelerde kısıtlamaya gidilmiş ve tüm yetki MEB’e verilmiştir. Bu özerkliğin ortadan kaldırılmasına üniversiteler tepkisel yaklaşmıştır. Üniversitelerde hükümete karşı protestolar meydana gelmiştir. Aynı şekilde sağlık alanında da yapılan olumlu girişimlerin mevcut olmasına karşın, liberal ekonomi anlayışı kendini sağlık alanında da hissettirmiştir. Çünkü alınan dış borçlar ve yardımlar sayesinde sağlık sektörüne yatırımlar yapılmıştır. Hızla hastane ve sağlık merkezleri artışı yaşanmıştır. Bu artış halk sağlığı açısından son derece olumlu bir hamle niteliği taşımaktaydı. Diğer taraftan ise hastane ve sağlık merkezi yapımında kullanılan malzeme ve iş yükü masrafı devlet bütçesinden karşılanıyordu. Aynı durumu eğitimde, özellikle ortaöğretim kurumlarındaki artışta da görmekteyiz. Mevcut bu durumlar ekonominin darboğaz duruma gelmesine sebep olmuştur. Çünkü yapılan uygulamaların çoğu belirtildiği üzere dış borç ve yardımlar sayesinde uygulanmıştır.

DP dönemi dış politika anlayışında ise Türkiye’nin diğer uluslarla uluslararası düzeyde antlaşmalara, konferanslara ve ittifaklara girdiği görülmektedir.

Fakat başından beri siyasal anlamda partinin vurguladığı “güvenlik” ideolojisi bu durumlar altında oldukça zarar görmüştür. İkili antlaşmalarda, özellikle ABD’nin kendini dışta tuttuğunu fakat kendi çıkarları için bu antlaşmalarda Türkiye’nin yer almasını istemesi durumları söz konusu olmuştur.

Türkiye’nin bu dönemde yer aldığı çoğu antlaşma ve ittifak uzun süreli olmamıştır. ABD’nin yönlendirmesi sebebiyle, Türkiye bu antlaşma ve ittifaklarda yer alan ülkeler üzerinde olumlu etkiler oluşturamamıştır. Özellikle 1954 yılından itibaren tıpkı ekonomide meydana gelen gerginleşme durumu, uluslararası ilişkilerde de kendini göstermiştir. DP’nin dış politika bağlamında olumsuzluk yaşadığı diğer durumlar, Kıbrıs Meselesi ve Batı Trakya Meselesi olmuştur. Bu meseleler halka ve özellikle ırkdaşlarımıza ciddi zararlar veren boyutlarda olmuştur. Rumların ve Yunanistan’ın, Türk ve Türkiye’ye karşı olan tutumları, ciddi manada yıpratıcı sonuçlar doğurmuştur. Bunun neticesinde DP’nin bu anlamda kesin çözümleri olmadığından söz edilebilir. Özellikle Yunanistan ve Bulgaristan’ın, ırkdaşlarımızı yaşadığı topraklardan men etmeleri sonucunda yurda göç etmeleri, bir takım göçmen meselelerini ortaya çıkarmıştır. Bu durumları bire bir yaşayan hiç şüphesiz Batı Trakya’da yaşayan vatandaşlarımızdır. Özellikle Batı Trakya’da bulunan sınırdaki illerimiz o dönemde bu durumlara şahsen tanık olmuşlardır. Bu bağlamda Edirne bu etkilere tanıklık etmiş illerin başında gelmektedir. Çünkü Edirne, Yunanistan ve Bulgaristan göçmeni ırkdaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı ve sığındığı bir bölgedir.

DP döneminde meydana gelen bu olumsuz gelişmelerin, Edirne Siyasi Tarihi’ne de yansıdığını söylemek mümkündür. Öyle ki DP’nin Edirne’den çıkardığı milletvekili sayısı artış yönünde ilerlerken, 1957 seçimlerinde bir düşüşe uğramıştır. Bunun sebebi ya başından beri yapılan çiftçiyi destekleme politikalarının aksaklığa uğraması ya da Edirne için yapılan destekleme politikalarının önceki dönemlere göre uygulanmamaya başlamasıdır.

Özellikle Trakya bölgesi ve Edirne’ye yapılan bir takım petrol arama çalışmalarına başka ulusların da müdahale etmesiyle, çalışmalar sekteye uğramış ve sonuçlanmadan kapatılmıştır. Alt yapı çalışmalarına baktığımız zaman, Edirne’de kurulacağı belirtilen yüksek enerji santralleri ve içme suyu alt yapısının sağlanması

haberleri sadece haber olarak kalmıştır. Çünkü bu çalışmalar ya ertelenmiş ya da faaliyete geçirilememiştir.

Edirne’de bu dönemde eğitim anlamında özellikle teknik liseler konusu gündeme gelmiş ve bu konuda birtakım tasarılar sunulmuş fakat bu tasarılar DP döneminden sonra kanunlaştırılmıştır. DP’nin liberal ekonomi anlayışına dayalı eğitim modelinin nispeten Edirne’de teknik liseler konusunda benimsendiği ifade edilebilir. Sağlık alanında ise Edirne siyasi tarihinde DP’nin belirgin bir tasarı ve uygulaması olmadığını söyleyebiliriz. O dönemin mevcut salgınlarının kontrol altına alınması amaçlı genel aşı uygulamaları, Edirne’de de uygulanmıştır. Sağlıkta benimsenen politikaların, Edirne ‘de de nispeten uygulandığı ifade edilebilir.

DP dönemi Edirne siyasi tarihinde dikkat çeken diğer husus, Batı Trakya Türkleri meselesidir. Bu mesele Bulgaristan ve Yunanistan’da yaşayan ırkdaşlarımızın yaşadığı sıkıntılı dönemlerdir biridir. Edirne, Bulgaristan ve Yunanistan göçmenlerinin nüfusta büyük oran sağladığı bir kenttir. DP döneminde tekrar gündeme gelen Batı Trakya meselesi olumsuz gelişmelerden birine başlıca örnektir. Özellikle Edirne’nin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan bu kesim, göç edilmeye zorlanmış ve Türkiye’de özellikle Trakya Bölgesindeki topraklarda yaşamaya başlamışlardır. DP döneminde Yunanistan’ın Türk halkına yaptığı zulüm ve göç etmeye zorlama yaptırımları karşısında, DP belirgin bir tutum sergileyememiştir. Aynı durum bu dönemde Bulgaristan’dan Edirne’ye göç etmeye başlayan ırkdaşlarımız için de geçerli olmuştur. Fakat ikili ilişkilerde Yunanistan ile DP dönemi Türkiye’deki genel dış politikada var olan gerginlik durumu, Bulgaristan ile aynı şiddette olmadığı için buradan gelen göçmen vatandaşlarımıza yardım durumu daha olumlu sonuçlar doğurmuştur. Aynı zamanda dönemin içişleri bakanının Edirne milletvekili oluşu, bu mesele ile ayrıca bir ilgilenme durumunu oluşturmuştur. Bu durum DP dönemi dış politikasında meydana gelen olumsuz hadisenin yerele yansımaları şeklinde ifade edilebilir.

DP’nin son bulmasına sebebiyet veren 1960 darbesinin, Edirne özneline sonuçları olduğunu söylemek de mümkündür. Edirne’de halk gerçekleştirilen mitinglerde 27 Mayıs’ı kutladığı gibi 27 Mayıs’a karşı bir tutum sergileyenlerden de bahsedilebilir. Çünkü Edirne 1957 genel seçimlerinden itibaren genel olarak oy

kapasitesini CHP yönünde kullanmaya başlamıştır. Ve DP'den bir uzaklaşma durumu mevcut olmuştur. Akabinde Türkiye genelinde DP'nin sansasyonel etkiler ile anılması ve tasarılarında aksaklıklar meydana gelmesi elbette ki yerel yönetimleri ve halkı da olumsuz etkilemiştir.

Sonuç olarak, DP'nin benimsediği liberal ekonomik kalkınma modeli, iç politikaları ve buna bağlı olarak da halkı fazlasıyla etkilemiştir. Bu etkileme başlarda olumlu bir şekilde ilerlerken, 1954 yılından itibaren dış borçlar sebebiyle, ekonominin zarar görmesi sonucunda olumsuz sonuçlar meydana getirmiştir. Özellikle çalışmanın ana hattı olan Edirne iline ikili bir etki yaratmıştır. Bu ikili etkiden biri, DP'nin en başında benimsediği ve uyguladığı ideolojilerin halk tarafından büyük bir sempati ile karşılanması olmuş iken; ikinci etki, en başta dış borçlar olmak üzere diğer uluslarla ilişkilerin iç politikaları da olumsuz etkilemeye başlamasıyla birlikte yükselişin yerini bir düşüşe bırakmasıdır. Bu olumsuz gelişmeler belirtildiği üzere doğrudan ve dolaylı olarak Edirne siyasi tarihine yansımıştır. Edirne siyasi tarihinde DP'nin genel olarak bir imaj olduğu söylenebilir. Edirne'ye yönelik yapılacak söylenen uygulamalar ve çalışmalar genel olarak yerel basına yansıyan haberlerden oluşmaktadır. Fakat bu haberlerin, Edirne siyasi tarihinde tam anlamıyla icraata geçirildiğinden bahsetmek mümkün değildir.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, S. (1972). *Demokrat Parti'nin Doğuşu ve Yükseliş Sebepleri*. İstanbul: Baha Matbaası.

Akandere, O. (2003). *Bir Demokrasi Beyanamesi Olarak Dörtlülük Takrir'in Amacı ve Mahiyeti*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Akkuş, Y. (2016). *Tarihsel Süreçte Türkiye'nin Sağlık Politikaları ve Planlamaları* (Sağlık Planlaması). Atatürk Üniversitesi/Açık Öğretim Fakültesi.

Armaoğlu, F. (2017). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. İstanbul: Timaş Yayınları

Atalay, M. (2003). Türkiye'de Petrol Aramacılığı. stradigma.com Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi, ss.1-10.

Ayaz, E. (2019). *1954-1960 Demokrat Parti Döneminin Edirne Vatandaş Gazetesine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Tarih Anabilim Dalı, Kırklareli.

Başar, E. (1992). *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri*. Eğitim Üç Aylık İlmi Dergi, MEB Yay., (1), ss. 88-123.

Birand, M.A., Dündar, C. Ve Çağlı, B. (1995). *Demirkırat; Bir Demokrasinin Doğuşu*. İstanbul: Milliyet Yay.

Borotav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çıvıgın, İ. (2008). *Çağdaş Dünya Tarihi*. Ankara: Maya Akademi.

Çufalı, M. (2014). *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*. İstanbul: Ebabil Yay.

Demirer, M.A. (2006). *6 Eylül 1955 Olaylarına 50. Yılda Yeni Bakış*. Ankara: Demokratlar Kulübü Yay.

Eroğlu, C. (1990). *Demokrat Parti ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Fırat, M. (1997). *1960-1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Fırat, M. ve Kürkçüoğlu, Ö. (2009). *1954-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1 (Ortadoğu'yla İlişkiler)*. İstanbul: İletişim Yay.

Garabedian, A. (2005). *1950'li-1970'li Yıllar Arası Bulgar-Türk İlişkilerinde Göçmen Sorunu*. Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu: Bildiriler Kitabı, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Göktepe, C. (2015). *Menderes Dönemi 1950-1960*. Kafkas Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi, cilt:16, Kars.

Gönlübol, M., Ülman, A.H., Bilge, A.S., Sezer D. ve diğerleri (1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hacıoğlu, S. (2002). *Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Değişimi (1944-1989)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Işık, S. (2011). *Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye*. Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Kaplan, İ. (1999). *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*. İstanbul: İletişim Yay.

Karakuş, E. (1977). *İşte Ankara*. İstanbul: Hürriyet Yay.

Karpat, K. (1996). *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*. İstanbul: Afa Yay.

Kılıç, E. (2008). *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Korkut, H. (2003). *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Üniversite Reformları*. Milli Eğitim Dergisi, (2), 160.

Öksüz, A. (2006). *Batı Trakya Türkleri*. Çorum: Karam Yay.

Özdağ, Ü. (1997). *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Kitapları.

- Özgüç, A. (1974). *Batı Trakya Türkleri*. İstanbul: Kutluğu Yay.
- Özgür, U. (2007). *Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Sakin, S. ve Dokuyan, S. (2013). *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Sakin, S. ve Salep, M. (2012). *Balkanlarda Güvenlik Arzusu: Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya İlişki ve Bağdat Paktı*. Ankara: Berikan Yay.
- Sander, O. (2018). *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Sertkaya, İ. (2008). *Demokrasi Yolunda Bir Hayat Adnan Menderes*. İstanbul: Yağmur Yay.
- Soysal, İ. (1993). *Türk Dış Politikası İncelemeleri için Klavuz (1919-1993)*. İstanbul: Eren Yay.
- Tangülü, Z. (2012). *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960)*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar, 10(2).
- Taşdöven, Z. (2013). *Demokrat Parti Dönemi Anlayışı (1950-1960)*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Taşyürek, M. (2009). *Adnan Menderes*. İstanbul: Anonim Yay.
- Tekeli, İ. (1983). *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi*. Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi, Cilt:3, İstanbul: İletişim Yay.
- Toker, M. (1991). *Demokrosinin İsmet Paşalı Yılları, Demokrasiden Darbeye 1957-1960*. İstanbul: Bilgi Yay.
- Tuncer, H. (2013). *Menderes'in Dış Politikası*. İstanbul: Kaynak Yay.
- Tunçay, M. (1997). *Siyasal Tarih (1950-1960)*. İstanbul: Cem Yay.

Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Yay.

Yavuzalp, E. (1996). *Liderlerimiz ve Dış Politika*. Ankara: Bilgi Yay.

Yeşilbursa, B.K. (2010). *Demokrat Parti Dönemi Türkiye'nin Orta Doğu Politikaları*, History Studies.

Yılmaz, H. (2016). *Adnan Menderes Dönemi Türkiye-Orta Doğu İlişkileri*, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi.

Yurtoğlu, N. (2017). *Demokrat Parti Döneminde Türkiye'de Petrol Arama Çalışmaları ve Petrol Politikaları (1950-1960)*. Tarih Okulu Dergisi, s.31.

Zürcher, E.J. (1998). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim.

ELEKTRONİK KAYNAK

Wikipedia katılımcıları (2021). Edirne milletvekilleri listesi. *Wikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 22.11, Ocak 11, 2021 url://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Edirne_milletvekilleri_listesi&oldid=24547092.

GAZETELER

Edirne Gazetesi

Meriç Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Trakya Gazetesi

Vatandaş Gazetesi

Yeni Edirne Gazetesi

Yeni Sabah Gazetesi

EKLER

1. TABLOLAR

Tablo 1: *Türkiye'deki Traktör ve Biçerdöver Sayısı*

Yıl	Traktör	Biçerdöver
1940	1.066	57
1948	1.750	994
1952	31.415	3.222
1957	44.144	6.523
1962	43.747	6.072

Kaynak: Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s.176

Tablo 2: *Gayri Safi Milli Hasılda Tarım ve Sanayinin Payı*

Yıllar	Reel GSMH	Tarım	Sanayi
1950	9,4	10,9	9,3
1951	12,8	19,8	2,6
1952	12	9,5	10,9
1953	11,2	8,7	19,2
1954	-2,9	-13,9	9,2
1955	7,9	9,8	11,3
1956	3,2	5	9,6
1957	7,8	6,5	10,7
1958	4,5	9,2	5,6
1959	4	0,3	3,6
1960	3,4	2,3	0,4

Kaynak: Savaş Sertel, M. Bora Sonyürek, *Demokrat Parti Ekonomi Politikaları ve Verdor Raporu*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Şubat 2016, s.753.

Tablo 3: Türkiye'deki İlkokul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Yıllar	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1923-24	4894	341941	10238
1930-31	6598	489299	16318
1940-41	10596	955747	20564
1950-51	17428	1616626	35871
1960-61	24398	2866501	62526

Kaynak: Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 – M.S. 2007, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2007, s.350

Tablo 4: Türkiye'deki Sağlık Kuruluşları

Yıl	Hastane	Doğum Evi	Sağlık Merkezi
1949	198	16	-
1951	264	16	36
1954	386	20	146
1957	478	18	221

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-1991, Ankara, 1992, s.64

Tablo 5: Sağlık Bakanlığı Bütçesinin Devlet Bütçesine Oranı

Yıllar	Bakanlık Bütçesi (BB) TL	Devlet Bütçesi (DB) TL	BB/DB Oranı
1940	8.185.000	268.476.000	3.05
1945	18.809.000	603.404.000	3.12
1950	60.615.522	1.487.208.000	4.08
1952	83.052.775	1.751.000.000	4.74
1954	131.517.002	2.228.000.000	5.72
1956	178.716.013	3.324.074.151	5.37
1958	219.148.511	4.475.552.400	4.89
1960	382.762.000	7.266.965.000	5.27

Kaynak: Hüseyin Demirel, Çok Partili Siyasi Hayata Geçerken Sağlık Politikaları, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Platformu Dergisi.

2. GAZETE HABERLERİ VE RESİMLER

EK 1. 1950 Genel Seçimleri, Demokrat Parti Edirne'nin de Aralarında Bulunduğu Vilayetlerde Seçimleri Kazanıyor.

AKSAM
KÜÇÜK İLANLARI
BUGÜN 6. İNCİ SAYFADA

AKŞAM

POKER-PLAY
NECE SEN BİR YERDE
DÜŞÜNÜRSEN SEN OYUN GEMİSİ

Sene 32 — No. 11348 — Fiyatı her yerde 10 kuruştur. PAZARTESİ 15 Mayıs 1950 Sahibi: Necmeddin Südağ — Yazı İşleri Müdürü İzzet eden C. Dilliç — Akşam Matbaası

Seçimleri D. Parti kazanıyor

Tahminlere göre Mecliste 350 D. milletvekili bulunacak

Demokrat Partinin İstanbul, Bursa, Kocaeli, Kırklareli, Bilecik, Amasya, Afyon, Bolu, Manisa, Rize, Zonguldak, Konya, Edirne ve Eskişehir vilayetlerinde seçimleri kazandığı anlaşılıyor

Faaliyet ediyor, bütün gücüyle önüne tasarrufluyor.

Ankara seçimlerinden iki hafta önce, Ankara'da bir parti toplantısı yapıldı. Parti yöneticileri, seçim sonuçları hakkında konuşuyorlar. Arka plan, parti liderlerinin konuşmalarıdır.

Celâl Bayar başına beyanatta bulundu

Seçimde sükûn ve nizam — Basın kanunu — Anayasa meselesi

D. Parti Başkanı Celâl Bayar

İktisadi hayatın sükûnunda bir takım sorunlar ortaya çıkıyor. Bu sorunların çözümü için sükûn ve nizam şarttır. Ayrıca basın kanunu ve anayasa meselesi de gündemde. Bayar, seçim sürecinde sükûn ve nizamın sağlanması gerektiğini vurguluyor.

Son Dakika

Seçim neticeleri hakkında gelen son malûmat

Ankara'da D. Parti başta

Ankara 15 (Akşam) — Çankırı'nın iktisadi hayatında sükûn ve nizamın sağlanması için sükûn ve nizam şarttır. Ayrıca basın kanunu ve anayasa meselesi de gündemde. Bayar, seçim sürecinde sükûn ve nizamın sağlanması gerektiğini vurguluyor.

İsrail röportajları

Orta Doğu'nun yeni devleti İsrail'de yaşanan hayat ve şartları hakkında röportajlar yapıldı. İsrail'in ekonomik ve sosyal durumu hakkında bilgiler verildi.

İstanbul İlçelerinde... D. Parti'nin İstanbul'daki faaliyetleri hakkında haberler.

EK 2. Vatandaş Gazetesi Haberine Göre 1950 Seçimleri ve Edirne'deki Mebusun Durumu.

EK 3. Başbakan Adnan Menderes'in 10.12.1958 Tarihinde Havsa'yı (Edirne) Ziyaretinde Çekilmiş Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden Bir Fotoğraf.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Yer: 30-1-0-0 / 21-120-6.

EK 4. Yeni Sabah Gazetesi, Trakya Bölgesinde Petrol Bulundu.

EK 5. 1960 Darbesi Sonrası Vatandaş Gazetesinin Haberi.

